

Länsstyrelsen
Västernorrland

Avfallsbrottslighet i Västernorrlands län

En kartläggning och lägesbild

Omslagsbild: Skymning över Höga kusten, Nordingrå i Sverige.

Fotograf: Martin Edholm, Unsplash

Länsstyrelsen Västernorrlands publikationsserie

ISSN 1403-624X

Publikationsnummer: 2022:11

Diarienummer: 706-4591-22

Den här rapporten har tagits fram av Ramboll på uppdrag av Länsstyrelsen Västernorrland hösten 2022.

Författare: Tomas Thernström, Henrik Olsson, Erik Mangen och Hanna Gustavsson

Kvalitetsgranskare: Frida Blad

Denna publikation går att beställa i alternativt format.

Kontaktuppgifter:

Länsstyrelsen Västernorrland

Postadress: 871 86 Härnösand

Telefon: 0611-34 90 00

E-post: vasternorrland@lansstyrelsen.se

Webb: www.lansstyrelsen.se/vasternorrland

Sammanfattning

Illegal avfallshantering är ett växande problem, som kan få stora konsekvenser för miljön och för människors hälsa samt stora kostnader för samhället. För att stärka arbetet mot brottslighet inom avfallsområdet har länsstyrelserna fått i uppdrag att redovisa myndigheternas arbete mot brottslighet inom avfallsområdet. Hur omfattande avfallsbrottsligheten i Västernorrlands län är samt vilka aktörer som har kännedom och uppdrag inom området har varit okänt. Länsstyrelsen Västernorrland har därmed under hösten 2022 gett Ramboll i uppdrag att ta fram en kartläggning och lägesbild över avfallsbrottslighet i länet.

Kartläggningen och lägesbilden har tagits fram utifrån enkäter och uppföljande samtal med aktörer i länet. Aktörer som bidragit med information är bland annat kommuner och kommunala avfallsbolag, länsstyrelser, polisen, tullverket, markägare, Förpackningsinsamlingen (FTI) AB och Svenskt producentansvar AB. Kartläggningen har omfattat olika avfallsfraktioner och vilka brottstyper, motiv och gärningspersoner som kan kopplas till respektive avfallsfraktion. Nedan presenteras en förenklad sammanställning av områden som kartläggningen har berört.

Avfallsfraktion	Brottstyp	Motiv	Gärningspersoner
<ul style="list-style-type: none">• Fordon och bildelar• Restaurangavfall• Massor• Bygg- och rivningsavfall• Farligt avfall• Hushållsavfall• Elektronikavfall	<ul style="list-style-type: none">• Illegal avfallstransport• Anläggning/verksamhet som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen• Bristfällig dokumentation• Stöld• Illegal tippning (dumpning)• Annan olaglig hantering	<ul style="list-style-type: none">• Okunskap om gällande lagar och regelverk• Illegal försäljning• Komma undan kostnad för avfallshantering	<ul style="list-style-type: none">• Kända, delvis kända eller okända• Organiserad brottslighet, misstanke om eller inte organiserad brottslighet

De tre mest förekommande avfallsfraktionerna som kopplas samman med avfallsbrott är fordon och bildelar följt av elektronikavfall och hushållsavfall. Den vanligaste brottstypen enligt respondenterna är illegal tippning av avfall. Endast för elektronikavfall har en markant förekomst av stölder angetts i enkätsvaren från kommuner.

Avfallsbrottslighet följer varken lands-, läns- eller kommungränser; den är gränsöverskridande. Av den anledningen blir samverkan centralt för att effektivt kunna förebygga avfallsbrottslighet. I kartläggningen har inte någon strategisk samverkan specifikt för avfallsbrottslighet kunnat påvisas. Den samverkan som finns idag kring avfallsbrott inom länet är begränsad, både över tid och kring vilka som deltar.

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
1.1	Uppdragets syfte	3
1.2	Uppdragets genomförande	3
1.3	Begreppsdefinitioner	4
1.3.1	Kartläggning och lägesbild.....	4
1.3.2	Rutinaktivitetsteorin	5
1.3.3	Avfallsbrott	6
1.3.4	Organiserad brottslighet	7
1.4	Avgränsningar	7
1.4.1	Nedskräpningsförseelser	7
1.4.2	Gränsöverskridande avfallstransporter	7
1.4.3	Avfallsdumpning till sjöss.....	8
1.4.4	Tillgängliga data och mörkertal	8
2	Resultat	9
2.1	Insamlade data	9
2.1.1	Brottsförebyggande rådet	9
2.1.2	Förpackningsinsamlingen	10
2.1.3	Åklagarmyndigheten.....	11
2.2	Information från Polisregion Nord.....	11
2.3	Lägesbild i kommunerna	12
2.3.1	Fordon och fordonsdelar	13
2.3.2	Restaurangavfall	15
2.3.3	Massor (jord, asfalt, fyllnadsmassor m.m.)	17
2.3.4	Bygg- och rivningsavfall.....	19
2.3.5	Farligt avfall.....	21
2.3.6	Hushållsavfall.....	23
2.3.7	Elektronikavfall	25
2.3.8	Övriga avfallsfraktioner.....	27
2.3.9	Sammanfattning av lägesbild i kommuner	29
2.4	Lägesbild avseende samverkan	30
2.4.1	Kommuner	30
2.4.2	Länsstyrelsen Västernorrland och Gävleborg	30
2.4.3	Polisregion Nord.....	31
3	Diskussion och fortsatt arbete	33
3.1	Samverkan mot avfallsbrottslighet	33
3.2	Arbetsrutiner och statistik.....	33
3.3	Ekonomiska incitament	34
3.4	Diskussion kring uppdragets genomförande	34
	Referenser	36

Bilaga 1

i

Bilaga 2

iii

Bilaga 3

iv

1 Inledning

1.1 Uppdragets syfte

Kartläggningen och lägesbilden av avfallsbrott i Västernorrlands län syftar till att ge myndigheter och aktörer en helhetsbild och ett samlat underlag avseende avfallsbrottslighet i länet. Rapporten ska vara ett stöd för framtagandet av handlingsplaner för att förhindra avfallsbrottslighet och förbättra upplärning av brott.

1.2 Uppdragets genomförande

Kartläggningen och lägesbilden av avfallsbrottslighet i länet har tagits fram genom systematisk datainsamling och analys. Projektet har varit uppbyggt i följande faser:

1. Inhämtning
2. Kartläggning
3. Lägesbild
4. Framtagande av material (rapport)

Berörda aktörer identifierades löpande under första fasen för att täcka en så stor del som möjligt av tillgänglig data i länet. Aktörerna involverades i flera faser; inhämtning, kartläggning och lägesbild. De aktörer som identifierades i projektet presenteras nedan. En mer detaljerad lista över aktörer återfinns i Bilaga 1. I den bilaga framgår också på vilket sätt aktörerna blivit kontaktade och bidragit med information.

- Länsstyrelsen Västernorrland
- Länsstyrelsen Gävleborg
- Tullverket
- Kustbevakningen
- Åklagarmyndigheten
- Kommuner & kommunala avfallsbolag
- Svenskt producentansvar AB
- Polisen
- Privata avfallsbolag
- Markägare
- Trafikverket
- Förpackningsinsamlingen (FTI) AB

Under första fasen genomfördes en systematisk datainsamling om avfallsbrottslighet. Data samlades in med hjälp av kortare telefonintervjuer, frågor via mejl och en enkät. Enkäten var uppbyggd som en matris där frågor om t.ex. antal fall, brottstyp¹, motiv och gärningspersoner ställdes för respektive avfallsfraktion. Nedan är en förenklad sammanställning av enkätens olika

¹ Ett brott (en brottstyp) kan leda till att andra brott uppstår, som till exempel en stöld på en återvinningscentral (ÅVC) kan innebära att gärningspersonerna också utför illegal avfallstransport och illegal tippning till följd av stölden av avfall. En sådan koppling har inte undersökts i enkäten.

frågeteman. I Bilaga 2 framgår det mejl som skickats ut initialt och i Bilaga 3 framgår de enkätfrågor som skickades ut till respondenter i sin helhet.

Avfallsfraktion	Brottstyp	Motiv	Gärningspersoner
<ul style="list-style-type: none">• Fordon och bildelar• Restaurangavfall• Massor• Bygg- och rivningsavfall• Farligt avfall• Hushållsavfall• Elektronikavfall	<ul style="list-style-type: none">• Illegal avfallstransport• Anläggning/verksamhet som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen• Bristfällig dokumentation• Stöld• Illegal tippning (dumpning)*• Annan olaglig hantering	<ul style="list-style-type: none">• Okunskap om gällande lagar och regelverk• Illegal försäljning• Komma undan kostnad för avfallshantering	<ul style="list-style-type: none">• Kända, delvis kända eller okända• Organiserad brottslighet, misstanke om eller inte organiserad brottslighet

* Illegal tippning (dumpning) omfattar brott då avfall har lämnats på en plats utan tillstånd, avfallet kan ha lämnats synligt eller övertäckt/nedgrävt.

I den andra fasen bearbetades insamlad data från enkäten, samt att den kartlades i den mån som var möjligt. Med kartläggningen som stöd genomfördes korta, uppföljande intervjuer med ett antal aktörer. Intervjuerna syftade till att ge stöd till kartläggningen samt för att utveckla analysen av samverkan, åtgärder, hinder och möjligheter avseende avfallsbrottslighet i länet. Intervjuerna var baserade på enkätfrågorna, men intervjuerna genomfördes med ett öppet samtalsklimat vilket innebar att det fanns en stor frihet i hur samtalen utvecklades. I Bilaga 1 framgår vilka aktörer som deltog i uppföljande intervjuer.

Den tredje fasen bygger på kartläggningen och de uppföljande samtal som genomfördes i fas 2. I denna fas identifierades mönster i erhållna data för att ge en överblickbar bild av avfallsbrottsligheten i länet och aktörernas samverkan.

Kartläggningen och lägesbilden beskrivs i denna rapport som togs fram i den fjärde fasen, som är resultatet av projektet tillsammans med bilagor.

1.3 Begreppsdefinitioner

1.3.1 Kartläggning och lägesbild

Definitionerna för kartläggning och lägesbild är i detta uppdrag desamma som Brottsförebyggande rådet (BRÅ) använder sig av [1].

Kartläggning avser en systematisk datainsamling om ett geografiskt område eller ett brottsproblem. Inom kartläggningen samlas information från frågeställningar så som vad, hur mycket, hur ofta, på vilket sätt och under vilka förutsättningar som brottsligheten sker eller uppträder.

Lägesbild är en sammanställning och analys av kartläggningens data och resultat. Det är en samlad bedömning om de mest framträdande mönstren där data från kartläggningen lyfts fram och tydliggörs, exempelvis vilka typer av brott

som är vanligast, i vilka sammanhang de sker, förändring över tid, kartbild över var problemen och vilka de vanligaste brottsaktörerna är.

1.3.2 Rutinaktivitetsteorin

Rutinaktivitetsteorin är en kriminologisk teori och förklaringsmodell inom den situationella brottspreventionen som illustrerar förutsättningar till att brott sker. Enligt rutinaktivitetsteorin möjliggörs brott om tre förutsättningar finns, illustrerat i Figur 1.

- En eller flera motiverade gärningspersoner
- Ett eftertraktansvärt objekt
- Avsaknad av kapabla väktare

Figur 1. Rutinaktivitetsteorin [9]

Motiverad gärningsperson

Utan motiv saknas förutsättningar att begå brott, vilket appliceras på alla brott, inte bara avfallshantering eller brott mot miljölagstiftning. Motiv kan skifta kraftigt beroende på vilket brott som begås och till vilken grad brottet begås med uppsåt. Inom svensk straffrätt benämns detta som direkt och indirekt uppsåt. Direkt uppsåt innebär att gärningspersonen begår ett brott med insikten att det är ett steg för att nå målet med gärningen. Indirekt uppsåt innebär att gärningspersonen inte behöver ha ett tydligt mål med handlingen, men är likgiltig för dess effekter [2].

Den dominerande drivkraften bakom att hantera avfall illegalt är ekonomisk vinning i kombination med låg upptäcktsrisk och låga straff, alternativt att kringgå lagstiftningen och därmed förenkla processer och tillstånd [3]. Direkt uppsåt inom detta område kan innebära stöld och häleribrott av avfall med en konkret ekonomisk vinst, och indirekt uppsåt kan t.ex. handla om illegal tippning med negativa miljökonsekvenser som följd.

Eftertraktat objekt

På samma sätt som motiverade gärningspersoner behövs för att ett brott ska äga rum, behövs ett objekt som brottet handlar om. I stora drag finns det två sätt att tjäna pengar på illegal avfallshantering, som gör det attraktivt och motiverande. Det ena handlar om avfall som har ett marknadsvärde och som kan säljas illegalt med en ekonomisk vinst. Det andra handlar om avfall vars hantering och

behandling kostar pengar om det ska ske på ett lagenligt sätt. Brottslingar kan tjäna stora pengar på att ta betalt av avfallsproducenten och sedan hantera och behandla avfallet på ett billigt och olagligt sätt, exempelvis genom att gräva ned, bränna eller tippa det i terrängen. På så sätt kan brottslingar lämna ett lågt anbud på avfallshanteringen men ändå tjäna stora pengar. Även exempel av illegal tippning där privatpersoner är gärningspersoner innebär en kringgång av lagar och regler och är därmed en förenkling av processer, men som inte nödvändigtvis ger en stor ekonomisk vinning.

Avsaknad av kapabla väktare

Detta segment inom rutinaktivitetsteorin handlar om yttre faktorer som försvårar eller omöjliggör att ett brott sker. De vanliga exemplen brukar vara en eller flera personers möjlighet att ha formell social kontroll, dvs genom sin närvaro eller uppsikt över en plats eller objekt har en brottsförebyggande effekt. Det kan även handla om situationella faktorer som fysisk övervakning, lås och larm, skalskydd och belysning. Inom avfallshantering kan detta exemplifieras med faktorer som antingen reducerar gärningspersonens motiv och minimerar attraktiviteten att begå brott genom att öka upptäcktsrisken. Detta kan vara miljötillsyn, märkning av gods, förstärkt skydd på återvinningscentraler och tydligare samverkansrutiner mellan myndigheter för ökad upptäckt.

1.3.3 Avfallsbrott

Definition av avfallsbrott är i detta uppdrag densamma som användes för regeringsuppdraget ”Förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet” [3]:

”Brottslighet som innefattar brott mot straffbestämmelserna i miljöbalken eller smugglingslagen där gärningen innefattar hantering av avfall (med undantag för nedskräpningsförseelse)”

Avfallsbrott kan hamna under en stor mängd brottstyper i miljöbalken, men de brottstyper i miljöbalken som innefattar avfallsbrottslighet är i huvudsak²:

- Miljöbrott, 29 kap. 1 § (brottskod 8001).
- Otillåten miljöverksamhet, 29 kap. 4 § (8004).
- Försvårande av miljökontroll, 29 kap. 5 § (8006).
- Nedskräpning 29 kap. 7 § (exklusive nedskräpningsförseelse) (8008).
- Otillåten avfallstransport, 29 kap. 4a §, nationell (8018) eller gränsöverskridande (8019).
- Brott enligt 29 kap. 9 § punkt 15 (8017).
- Lag om straff för smuggling, §§ 3, 7 och 14 (2000:1225) (4044)

² Dessa brottstyper redovisades i regeringsuppdrag M2021/00438 och brottskod 4044 bygger på lag om straff för smuggling.

1.3.4 Organiserad brottslighet

Det finns olika definitioner av organiserad brottslighet inom olika organisationer. I detta uppdrag har samma definition använts som i regeringsuppdraget ”Förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet” [3]. Definitionen är en operativ definition av EU:s definition av organiserad brottslighet och bygger på nedanstående fyra kriterier.

Myndighetsgemensam definition av organiserad brottslighet [4]:

1. minst två personer som
2. varaktigt över tid
3. begår allvarliga brott i samarbete
4. i syfte att uppnå ekonomisk vinning

1.4 Avgränsningar

1.4.1 Nedskräpningsförseelser

Inom detta projekt har hänsyn inte tagits till nedskräpningsförseelser³ i länet. Håll Sverige Rent har sammanställt antalet böter för nedskräpningsförseelser mellan 2011-2020 från data erhållen från Rikspolisstyrelsen. Polisregion Nord, som Västernorrlands län ingår i, hade under 2020 skrivit 12 böter för nedskräpningsförseelser [5].

1.4.2 Gränsöverskridande avfallstransporter

I projektet har Tullverket kontaktats, som förtydligade att de främst jobbar med de län som ingår i GRÖT-samarbetet (Gränsöverskridande transporter)⁴ då deras myndighetsansvar gäller export till länder som inte ingår i EU. Ansvaret för transporter av avfall till länder inom EU ligger hos länsstyrelserna. Tullverket genomför vid misstanke om avfallsbrott tillsyn tillsammans med aktuell länsstyrelse.

För att hitta sändningar som är misstänkta avfallstransporter i de enorma varuflödena över gränsen utgår Tullverket från tulldeklarationer. En svårighet är dock att avfall kan rymmas inom flera olika varukoder som skrivs in i tulldeklarationerna. Mörkertalet för gränsöverskridande avfallstransporter kan därför vara stort, då de är svåra att hitta, och att felaktig varukod kan användas som brottsupplägg.

Västernorrlands län ingår inte i GRÖT-länen där fokus sker för kontroll av gränsöverskridande transporter. Samtidigt poängterar Tullverket att avfallet kan

³ Miljöbalken 29 kap. 7a §, Lag (2011:734)

⁴ Från 1 januari 2016 är tillsynsansvaret koncentrerat till fem länsstyrelser; Norrbotten, Gävleborg, Stockholm, Västra Götaland och Skåne. Koncentrationslänen har tillsynsansvaret enligt avfallstransportförordningen (EG-förordning 1013/2006). Det finns en samverkan mellan Naturvårdsverket, Tullverket, Polismyndigheten, Kustbevakningen, Åklagarmyndigheten (REMA), Länsstyrelser (GRÖT), Länsstyrelser och kommuner.

ha producerats i till exempel Västernorrland innan det når en tullstation i ett annat län.

1.4.3 Avfallsdumpning till sjöss

I projektet har Kustbevakningen kontaktats, som har ytterst begränsad information om avfallsbrott. Då de inte har något myndighetsuppdrag rörande avfall, har de inte heller några förundersökningar om denna typ av brott. Om de i samband med farligt gods-kontroller på fartyg i hamnar, upptäcker något som kan vara avfallsbrott kontaktar de den länsstyrelse som är ansvarig myndighet. Kustbevakningen är, i sin egenskap av att vara sjögående och luftburen, främst en resurs för att varsko andra myndigheter vid företeelser som kan vara avfallsbrott.

1.4.4 Tillgängliga data och mörkertal

Denna kartläggning och lägesbild redovisar den information som har erhållits om avfallsbrottslighet i länet inom ramen för detta projekt. Det gör att lägesbilden delvis är ofullständig, både i form av avsaknad av enkätsvar och osäkerheter i den statistik som har erhållits. Dokumentation som styrker avfallsbrottslighet i länet som rapporterats i enkätsvaren har inte erhållits. Detta sammantaget ger skäl att anta att det finns mörkertal i data om avfallsbrottslighet. Hur stort mörkertalet för avfallsbrottslighet är i länet, är dock svårt att uppskatta.

Nationellt bedöms mörkertalet för avfallsbrottslighet vara stort. Bedömningen görs utifrån att det är många brott som inte upptäcks. BRÅ gjorde under 2006 en analys och rapport om miljöbrott, "Är vi bra på miljöbrott?" [6]. Det är flera aspekter som gör att mörkertalet för avfallsbrott kan antas vara större än för traditionell brottslighet, exempel på faktorer listas nedan.

Aspekter som bidrar till ett stort mörkertal för avfallsbrottslighet [6]:

- Ofta diffust brottsoffer
- Tillhör spaningsbrott, som förutsätter en aktiv åtgärd för att upptäckas
- Bristande information som gör att alla miljöbrott som upptäcks inte anmäls
- Selektivitet genom hela processen, från upptäckt till lagföring. Med andra ord faktorer vilka gör att endast vissa avfallsbrott upptäcks, anmäls, åtalas och lagförs.

2 Resultat

I kommande avsnitt presenteras en samlad lägesbild tillsammans med bearbetad data över avfallsbrottsligheten i Västernorrlands län. Lägesbilden är framtagen utifrån den kartläggning av data som har erhållits via enkäter och uppföljande intervjuer. I Bilaga 1 framgår vilka aktörer som bidragit med information via enkäter och uppföljande intervjuer. I Bilaga 3 framgår den enkät som användes för att samla in data. Ifyllda enkäter har varit en del av leveransen till Länsstyrelsen Västernorrland. Presenterad data i kommande avsnitt, tillsammans med ifyllda enkäter, utgör kartläggningen av avfallsbrottslighet i Västernorrlands län.

2.1 Insamlade data

2.1.1 Brottsförebyggande rådet

Nedan redovisas statistik från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) för de brottstyper som omfattas i detta projekt, se avsnitt 1.3.3. Under åren 2017 – 2021 anmäldes totalt 492 avfallsbrott i Västernorrland inom de sex brottstyperna. De redovisas i Tabell 1.

Tabell 1. Antal anmälda brott under brottskoderna 4044, 8001,8004, 8006, 8008, 8017, 8018, 8019 under åren 2017-2021 från BRÅ.

Kommun	2017	2018	2019	2020	2021	2017-2021
Härnösand kommun	13	9	15	12	8	57
Kramfors kommun	12	7	15	9	5	48
Sollefteå kommun	6	5	9	14	12	46
Sundsvall kommun	46	46	31	33	30	186
Timrå kommun	5	4	4	5	5	23
Ånge kommun	20	4	1	5	3	33
Örnsköldsvik kommun	18	24	18	19	20	99
Summa	120	99	93	97	83	492

Av 492 anmälda brott var cirka 40 procent av anmälningarna under brottskod 8008 – nedskräpning, vilka redovisas i Tabell 2. Projektet har inte haft möjlighet att analysera dessa i detalj, men det är troligt att flertalet av dessa anmälningar avser någon typ av illegal tippning av avfall. I statiken är det svårt att urskilja några trender, men i Sundsvall har anmälningarna minskat de senaste fyra åren. Sundsvall sticker också ut som den kommunen med flest anmälningar, men i relation till antalet invånare så försvinner skillnaden.

Tabell 2. Antal anmälda brott under brottskod 8008 - Brott mot miljöbalken, nedskräpning under åren 2017-2021 från BRÅ.

Kommun	2017	2018	2019	2020	2021	2017-2021
Härnösand kommun	6	3	3	2	2	16
Kramfors kommun	7	4	5	2	..	18
Sollefteå kommun	4	1	4	2	3	14
Sundsvall kommun	24	33	17	16	10	100
Timrå kommun	2	2	1	1	3	9
Ånge kommun	7	0	1	2	2	12
Örnsköldsvik kommun	7	8	6	8	13	42
Summa	57	51	37	33	33	211

2.1.2 Förpackningsinsamlingen

Förpackningsinsamlingen (FTI) är en producentorganisation som samlar in förpackningar enligt förpackningsförordningen. Från och med 1 januari 2024 går insamlingsansvaret över till kommunerna⁵. Insamling av förpackningar sker med hjälp av ett rikstäckande insamlingssystem med återvinningsstationer i Sveriges alla kommuner. Som en del i det insamlingsansvaret har FTI också hand om skötsel och drift av återvinningsstationerna och FTI har sedan många år ett digitalt uppföljningssystem där dom vid skötsel och renhållning av stationerna dokumenterar avvikelser som bland annat inkluderar antal städtillfällen, nedskräpningsnivån och antal extra åtgärder. Extra åtgärder är tillfällen då FTI exempelvis har behov av att beställa borttransport av illegalt tippat avfall i större mängder, då det behövs ett större fordon eller kranbil för att bortforsla avfallet. Tabell 3 nedan visar antalet tillfällen i Västernorrland som FTI har beställt extra åtgärder. Perioden avser 2019 – 2021.

Tabell 3. Antal tillfällen där extra åtgärd beställts till återvinningsstationer i respektive kommun i Västernorrland. Underlag erhållet från FTIAB.

Kommun	2019	2020	2021	2022	2019-2022
Härnösand kommun	80	35	25	57	197
Kramfors kommun	3	3	3	3	12
Sollefteå kommun	2	5	0	1	8
Sundsvall kommun	13	3	17	1	34
Timrå kommun	1	0	0	0	1
Ånge kommun	0	0	0	0	0
Örnsköldsvik kommun	4	1	4	0	9
Summa	103	47	49	62	261

⁵ Förordning (2022:1274) om producentansvar för förpackningar

Totalt handlar det om 261 ärenden fördelat relativt ojämnt mellan kommunerna. I kommunerna Ånge och Timrå har FTI inte beställt extra åtgärder sedan 2019, medan Härnösands kommun står för lite mer än två tredjedelar av alla beställda extra åtgärder. I Härnösands kommun har det varit problem med personer som periodvis har bosatt sig vid en återvinningsstation, vilket har bidragit till flera beställda extra åtgärder. Mellan 2019 och 2022 genomförde FTI även mellan 11 000 och 14 000 städningar per år av återvinningsstationer i länet. Vid cirka två procent av dessa städningar var det mycket skräpigt vid stationerna. Ånge kommun, som inte har haft några extra åtgärder vid sina stationer, ligger här över medelnivån av antalet städningar och 2021 var det mycket skräpigt vid cirka nio procent av städtillfällena. Många av dessa städärenden inkluderar även tillfällen då hushåll eller verksamheter illegalt har lämnat avfall som inte är förpackningar vid stationerna, men statistiken innehåller inte information om vid hur många tillfällen det kan vara.

2.1.3 Åklagarmyndigheten

Kontakt har tagits med Åklagarmyndigheten. Från deras perspektiv finns en problematik i att ta fram lägesbilder som bygger på statistik avseende avfallsbrott, då sådan brottslig verksamhet faller under flera olika brottstyper, samt har flera olika brottsrubriceringar. Ytterligare svårighet uppstår vid eftersökning av statistik avseende avfallsbrott per län, då det inte alltid går att bryta ner data till den nivån.

2.2 Information från Polisregion Nord

En kortare intervju med Polisregion Nord har genomförts. I Polisregion Nord ingår polisområdena Västernorrland, Jämtland/Härjedalen, Norrbotten och Västerbotten. De utreder bland annat miljöbrott och har utredare i Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå. Det finns en viss gränsdragning för vilka avfallsbrott som utreds av Polisregion Nord, till exempel utreder de inte nedskräpning och stöld vid återvinningscentraler.

Från januari fram till början på november 2022 finns det 110 ärenden som är märkta med avfall i det system som Polisregion Nord använder. Det går inte att få fram vilken brottstyp som är vanligast för avfallsbrotten, då de inte rapporteras på den nivån och den gränsdragning som finns för vilka brott som de utreder. Av de ärenden som finns märkta med avfall avser de flesta eldning av avfall och illegal dumpning. Det förekommer också ärenden kopplat till illegal avfallstransport, ungefär 25 stycken. De ärendena upptäckts vanligen av trafikpolisen.

PolisregionNord bedömer att huvuddelen av avfallsbrotten är ouppsåtliga. Det rör sig om brist på kunskap, dokumentation och till viss del lättja (gärningspersoner ignorerar de regler som finns). Huruvida gärningspersonen är känd eller inte beror mycket på brottstypen. Vid illegal tippning och eldning av avfall är gärningspersonen ofta inte känd, medan brott vid återvinningscentraler och illegala avfallstransporter är mer organiserade och kända gärningspersoner. Motivet för att begå avfallsbrott/överträdelse bedöms av Polisregion Nord främst

vara ekonomisk vinning, att undvika kostnader eller tjäna pengar då avfallet har ett värde.

Den främsta kanalen för inrapportering av misstanke för avfallsbrott är polisanmälan. Polisregion Nord saknar data över hur många avfallsbrott som polisanmäls av det totala antalet utförda avfallbrott, men misstänker ett stort mörkertal. Ofta leder ärenden kopplat till avfallsbrott till företagsbot, vilket innebär att det inte syns som en fällande dom i systemet.

2.3 Lägesbild i kommunerna

Lägesbild i kommunerna bygger på enkätsvar och uppföljande samtal med bland annat miljökontor, markförvaltning, lokalpolisområde, avfallsbolag, markägare, länsstyrelser verksamma i länet. Hur aktörer bidrag med information presenteras i en mer detaljerad lista finns i Bilaga 1. Totalt skickades enkäten ut till knappt 40 aktörer och det inkom sedan 18 enkätsvar från respondenterna.

Insamlad data som ligger till grund för lägesbilden kan presenteras och sorteras på olika sätt, till exempel genom brottstyper, aktörer eller avfallstyper. I denna rapport presenteras resultatet utifrån avfallstyper för att informationen lätt ska kunna användas i ett förebyggande arbete.

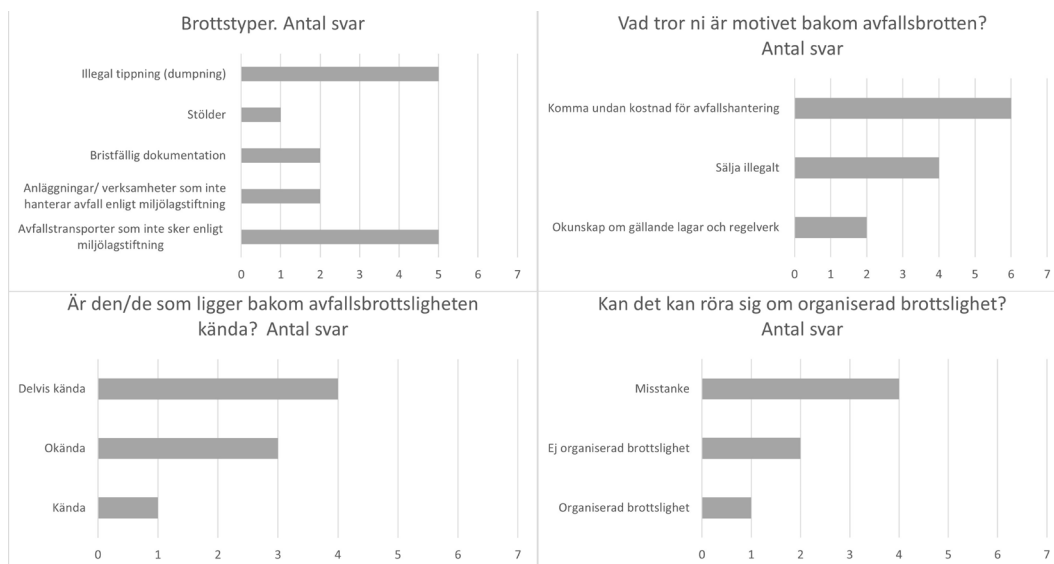
2.3.1 Fordon och fordonsdelar

Inom Västernorrlands län förekommer avfallsbrottslighet kopplat till fordon och fordonsdelar. Det finns information om sådana brott hos kommun, markägare, polis och Länsstyrelsen Gävleborg, där några respondenter har svarat några enstaka fall medan andra har angett att det är 21 eller fler fall de senaste fem åren. Även Trafikverket har register med de fordonsflyttningar som har rapporterats på Trafikverkets mark, där en del av fallen kan vara kopplat till illegal dumpning av fordon/skrotbilar.

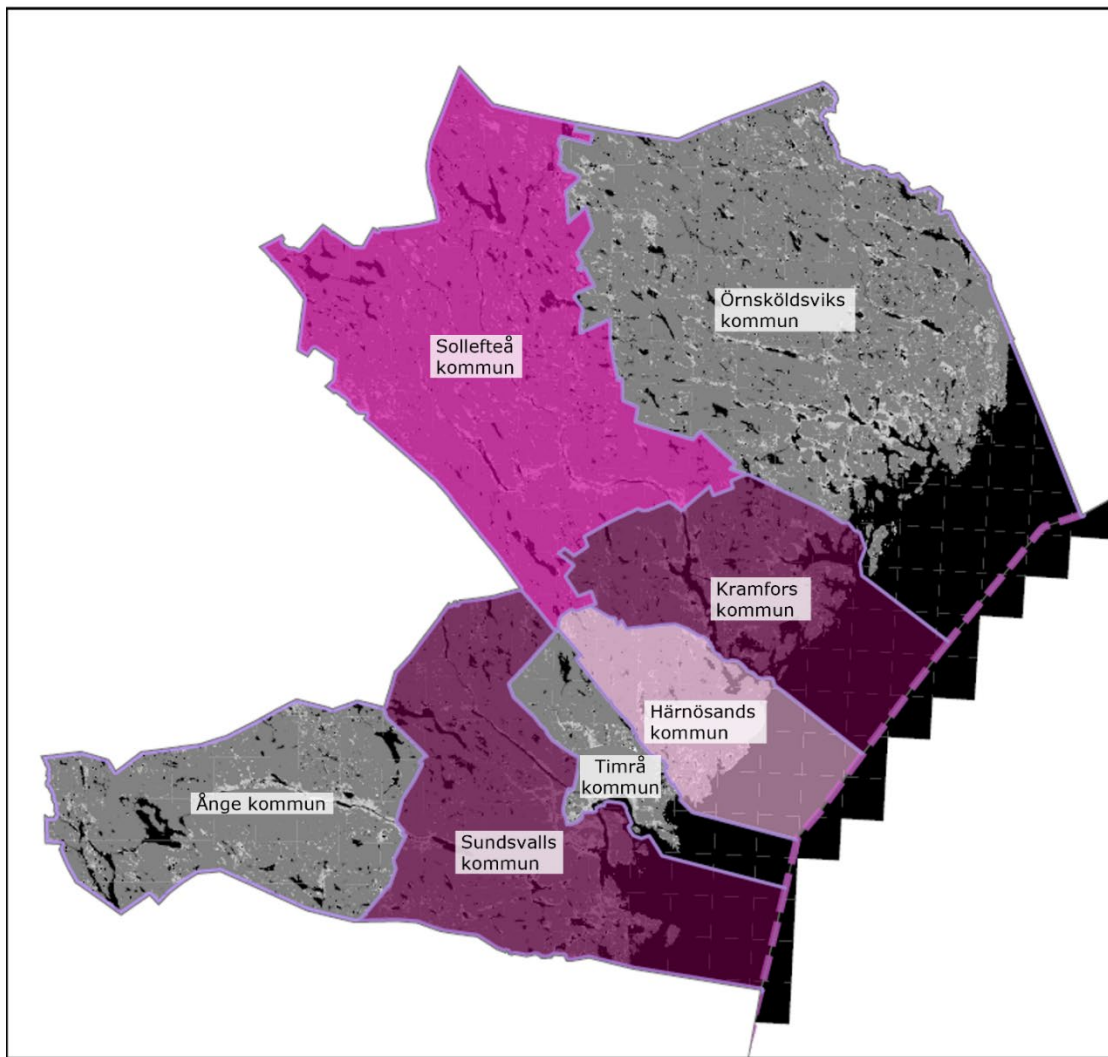
Respondenterna anger i enkätsvaren att avfallsbrott kopplat till fordon och fordonsdelar omfattar flera brottstyper, såsom illegala avfallstransporter, verksamheter som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen, bristfällig dokumentation, stölder och illegal dumpning. Det är främst brottstyperna illegala avfallstransporter, verksamheter som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen och illegal dumpning som fallen med fordon är kopplat till. Det har förekommit försök till illegal export av fordon i länet under de senaste fem åren.

Markägare anger att illegal dumpning av fordon på deras marker förekommer, men att gärningsperson inte är känd och att det troligtvis inte rör sig om organiserad brottslighet. Vid andra brottstyper än illegal dumpning av fordon är gärningspersonerna delvis kända.

De angivna motiven för avfallsbrott med fordon och fordonsdelar handlar främst om att sälja illegalt eller komma undan en kostnad, med andra ord så handlar det om ekonomiska incitament.

Figur 2. Sammanställning av erhållna svar på enkäten, från kommuner avseende brottstyp, motiv, gärningsperson och organiserad brottslighet för fordon och bildelar.

Antal kända fall, 2017-2022

Skala 1:3 000 000 i A4

0 50 100 200 Km

Ej rapporterat

0

11 - 20

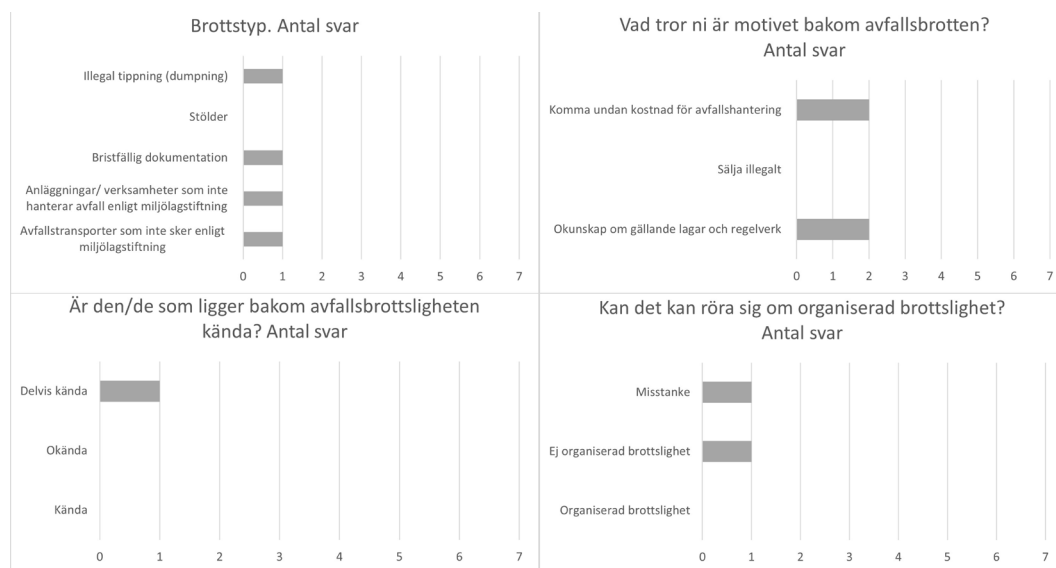
21 >

Figur 3. Karta över inrapporterade fall av avfallsbrottslighet avseende fordon och bildelar i länet, baserat på svar från respektive kommun. Härnösands kommun har rapporterat noll fall, medan Sollefteå kommun rapporterat 11-20 fall samt Kramfors och Sundsvalls kommun har rapporterat 21 eller fler fall. Timrå kommun, Ånge kommun och Örnsköldsviks kommun har inte rapporterat några fall.

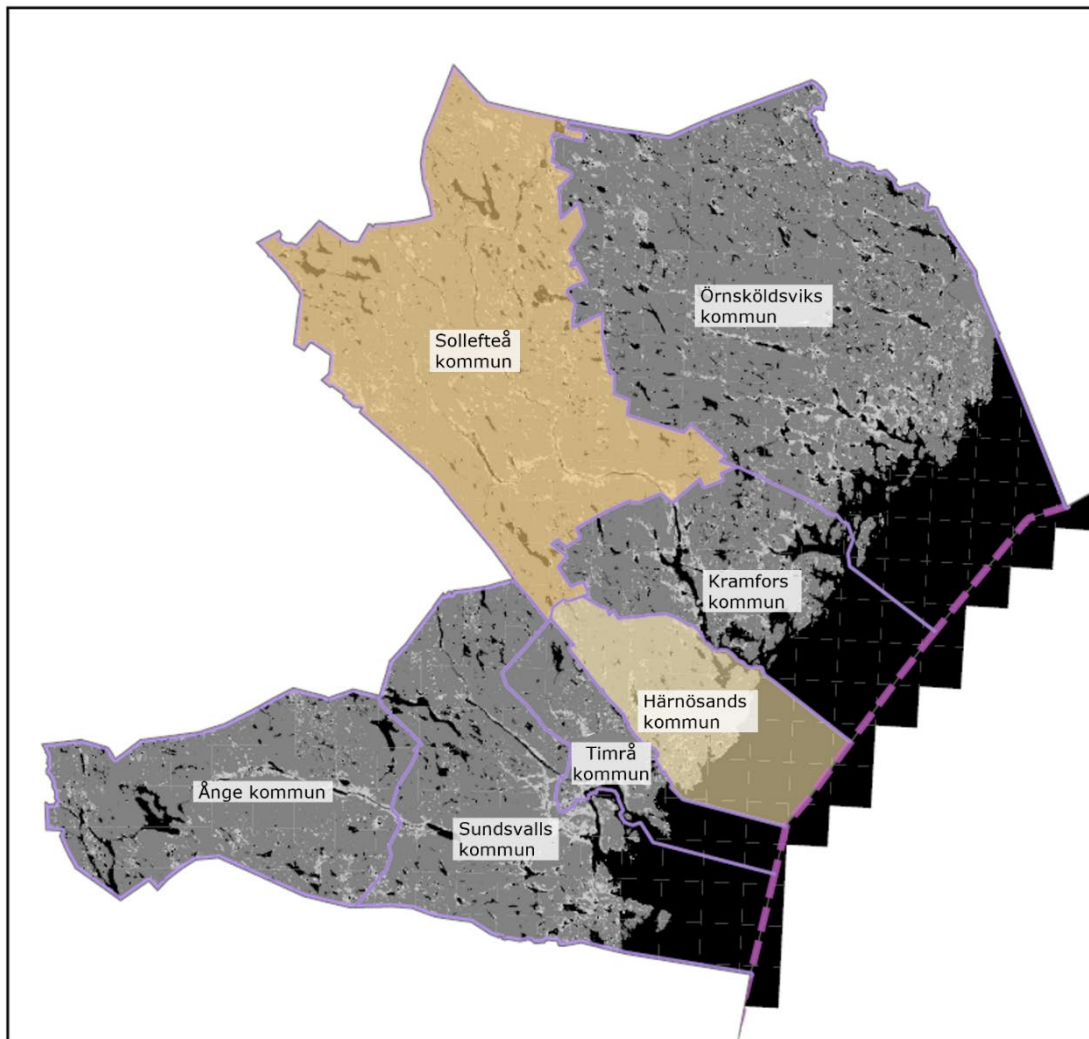
2.3.2 Restaurangavfall

Antal fall med avfallsbrottslighet kopplat till restaurangavfall är det lägsta antalet jämfört med andra avfallsfraktioner som respondenterna har angett. Endast två respondenter har angett 1–4 fall under de senaste fem åren. En av respondenterna har angett att det har varit fall kopplat till illegal dumpning där misstänkt gärningsperson varit delvis känd.

I enkätsvaren anges att motivet för avfallsbrott kopplat till restaurangavfall kan vara okunskap om gällande lagar och regler, samt att undkomma kostnader för avfallshanteringen.

Figur 4. Sammanställning av erhållna svar på enkäten från kommuner kring brottstyp, motiv, gärningsperson och organiserad brottslighet för restaurangavfall.

Antal kända fall, 2017-2022

Skala 1:3 000 000 i A4

0 50 100 200 Km

Ej rapporterat

0

1 - 4

Figur 5. Karta över inrapporterade fall av avfallsbrottslighet kopplat till restaurangavfall i länet, baserat på svar från respektive kommun. Härnösands kommun har rapporterat noll fall, medan Sollefteå kommun rapporterat 1-4 fall. Resterande kommuner i länet har inte rapporterat några fall.

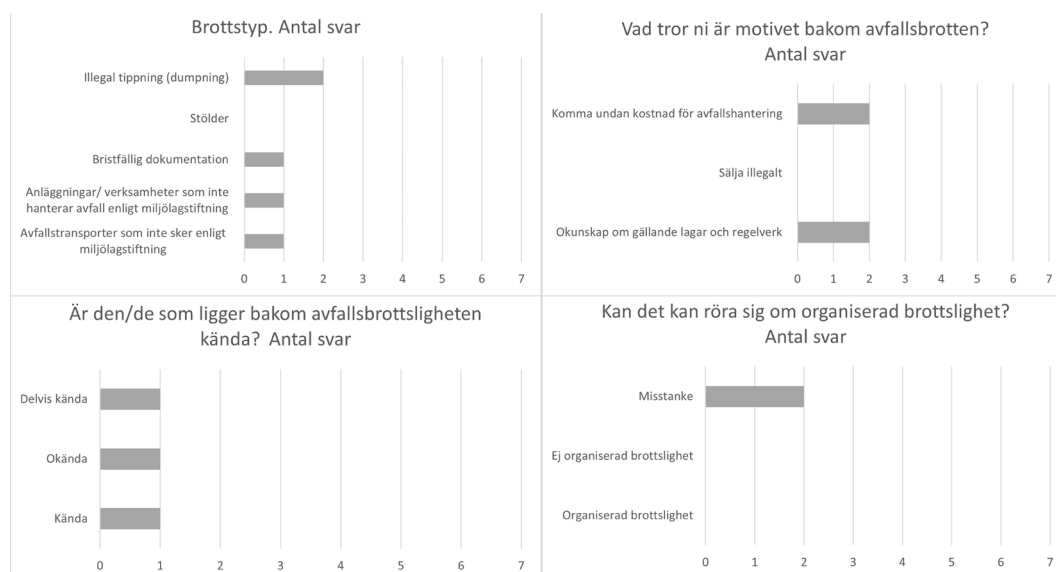
2.3.3 Massor (jord, asfalt, fyllnadsmassor m.m.)

Inkomna svar från respondenterna skiljer sig åt. Miljökontoren hos kommunerna och polisen har rapporterat 1–4 fall under de senaste fem åren, medan markförvaltningen i en kommun har angett 21 eller fler fall av avfallsbrottslighet kopplat till massor.

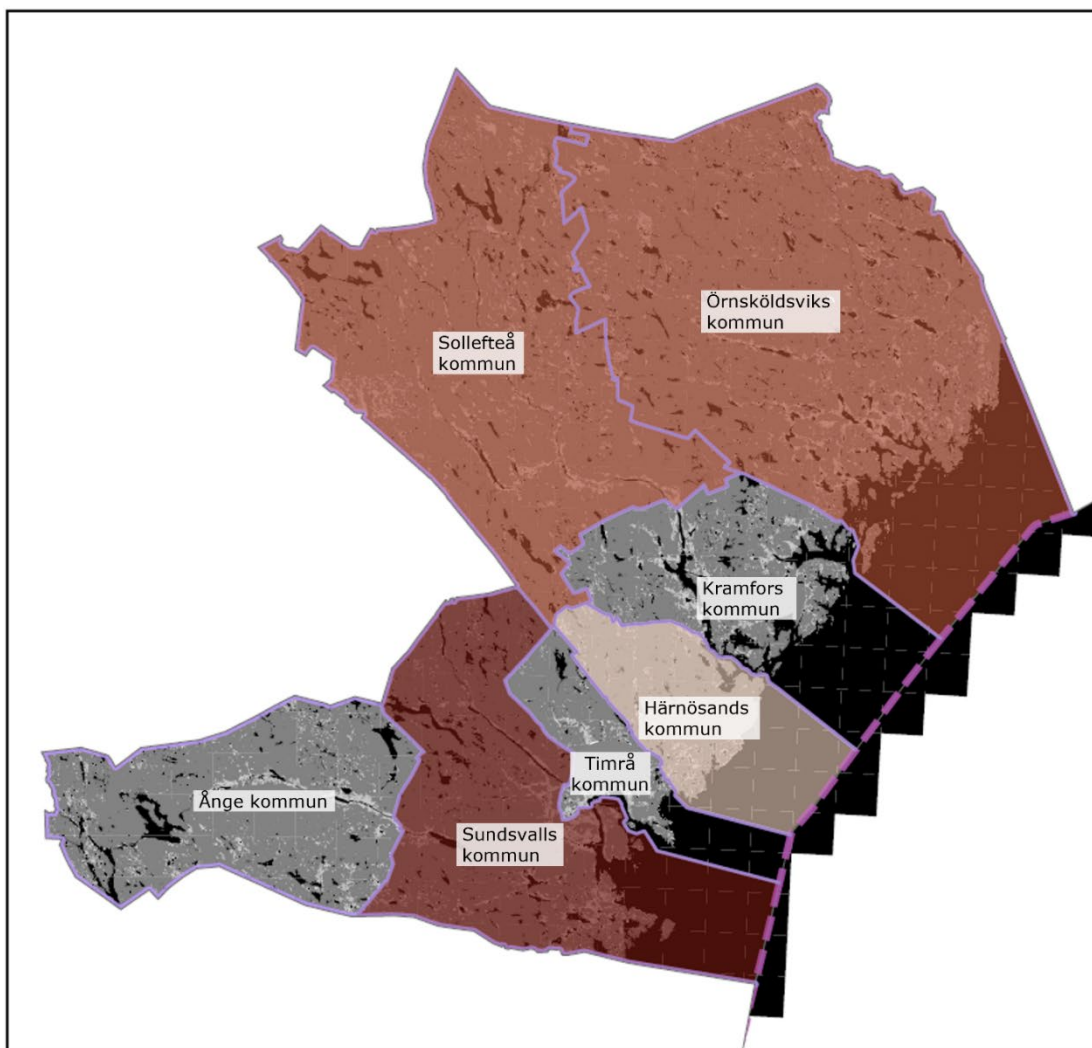
Brottstyperna varierar från illegal avfallstransport, verksamheter som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen, bristfällig dokumentation till illegal dumpning. Fyra av fem som svarat att de har fall med avfallsbrott kopplat till massor har även angett att brottstypen illegal dumpning ofta är kopplat till den fraktionen.

Om organiserad brottslighet är vanligt för avfallsbrotten med massor har inte kunnat utläsas från enkätsvaren. Tre av fem har angett att det inte rör sig om organiserad brottslighet, medan resterande har rapporterat att det finns misstanke om det. Enstaka respondenter har angett att misstänkt gärningsperson är känd eller delvis känd. De övriga har angett att de inte är kända eller att informationen saknas.

Motivet till avfallsbrottslighet avseende massor har rapporterats som att det troligtvis rör sig om okunskap om gällande lagar och regelverk eller att det är för att undkomma kostnad för avfallshantering.

Figur 6. Sammanställning av erhållna svar på enkäten från kommuner kring brottstyp, motiv, gärningsperson och organiserad brottslighet för massor.

Antal kända fall, 2017-2022

Skala 1:3 000 000 i A4

0 50 100 200 Km

Ej rapporterat

0

1 - 4

21 >

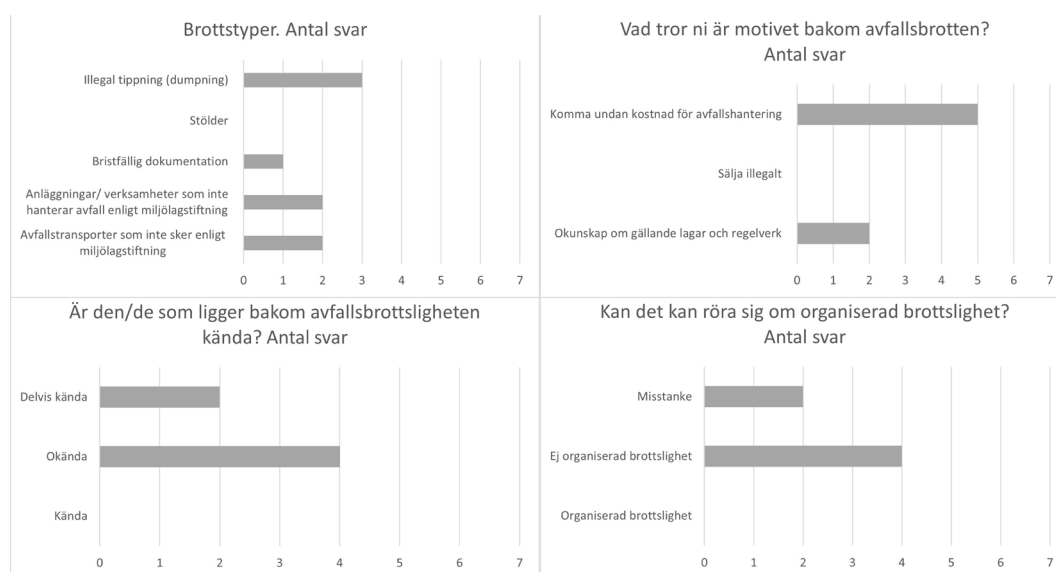
Figur 7. Karta över inrapporterade fall av avfallsbrottslighet kopplat till massor i länet, baserat på svar från respektive kommun. Härnösands kommun har rapporterat noll fall medan Sollefteå och Örnköldsviks kommun rapporterat 1-4 fall. Sundsvalls kommun har rapporterat 21 eller fler fall. Kramfors kommun, Timrå kommun och Ånge kommun har inte rapporterat några fall.

2.3.4 Bygg- och rivningsavfall

Avfallsbrottslighet kopplat till bygg- och rivningsavfall⁶ förekommer i länet enligt svar från respondenterna, som har rapporterat mellan inga fall upp till 21 eller fler fall de senaste fem åren.

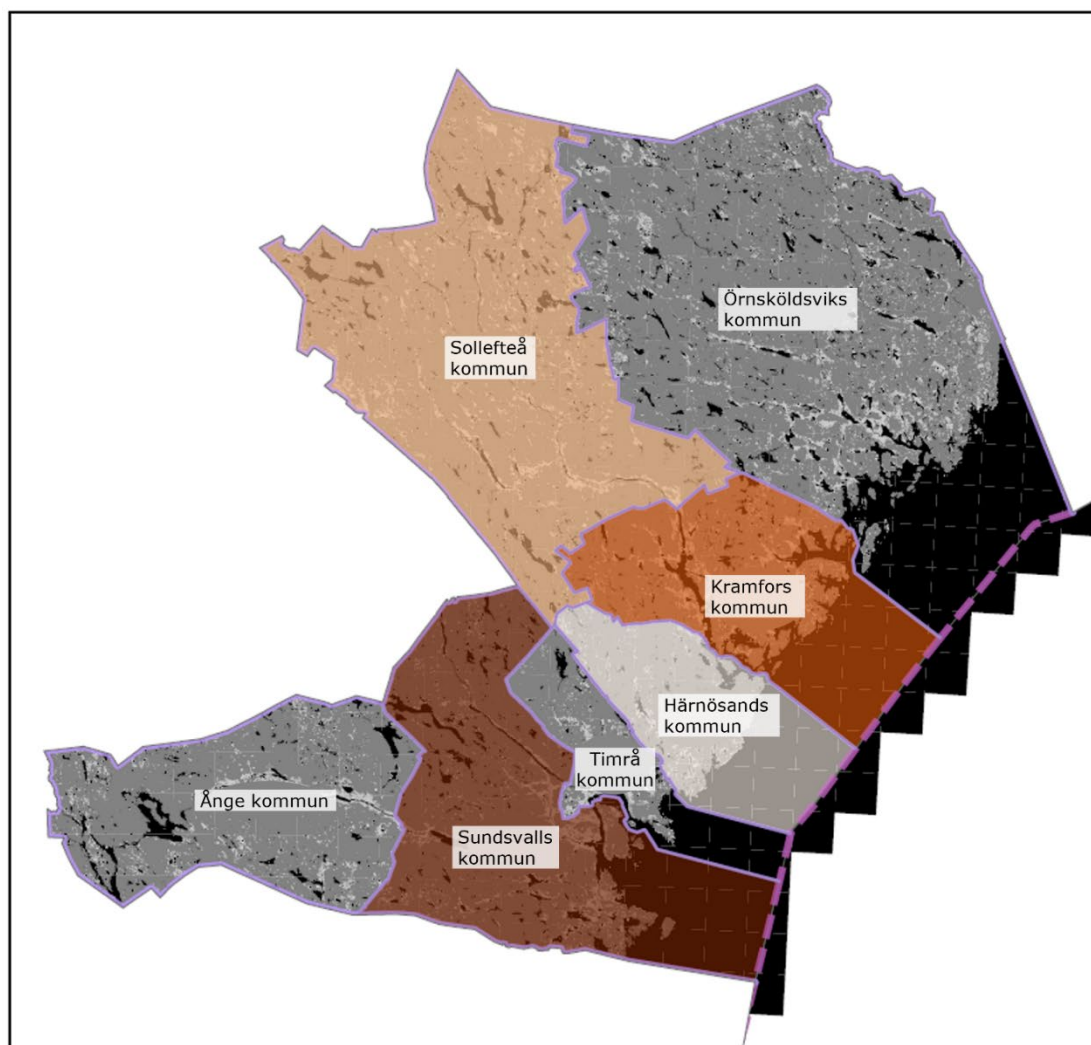
Avfallsbrott kopplat till bygg- och rivningsavfall omfattar flera brottstyper, så som illegala avfallstransporter, verksamheter som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen, bristfällig dokumentation, stölder och illegal dumpning. Det är främst brottstyperna illegala avfallstransporter, verksamheter som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen och illegal dumpning som fallen med bygg- och rivningsavfall är kopplat till. Det har förekommit försök till illegal export av avfall i form av metall och kablar i länet under de senaste fem åren.

Drygt hälften av respondenterna som har angett fall av avfallsbrott inom bygg- och rivningsavfall anger att gärningspersonen är okänd, resterande har svarat ”vet ej” eller att gärningspersonen är delvis känd. Det finns också misstanke från cirka hälften att inrapporterade fall omfattas av organiserad brottslighet. Motivet för avfallsbrott med bygg- och rivningsavfall kan antas vara kopplat till okunskap om gällande lagar och regelverk samt att undkomma kostnader kopplade till avfallshantering. Metall har ett andrahandsvärde som kan skapa ett motiv att sälja avfallet illegalt.

Figur 8. Sammanställning av erhållna svar på enkäten från kommuner kring brottstyp, motiv, gärningsperson och organiserad brottslighet för bygg- och rivningsavfall.

⁶ Bygg- och rivningsavfall omfattas enligt avfallsförordningen (SFS 2020:614) av följande avfallslag: trä, mineral (som består av betong, tegel, klinker, keramik eller sten), metall, glas, plast, och gips.

Antal kända fall, 2017-2022

Skala 1:3 000 000 i A4

0 50 100 200 Km

Ej rapporterat

0

1 - 4

11 - 20

21 >

Figur 9. Karta över inrapporterade fall av avfallsbrottslighet kopplat till bygg- och rivningsavfall i länet, baserat på svar från respektive kommun. Härnösands kommun har rapporterat noll fall, Sollefteå kommun har rapporterat 1-4 fall, Kramfors kommun har rapporterat 11-20 fall och Sundsvalls kommun har rapporterat 21 eller fler fall. Örnsköldsviks kommun, Ånge kommun och Timrå kommun har inte rapporterat några fall.

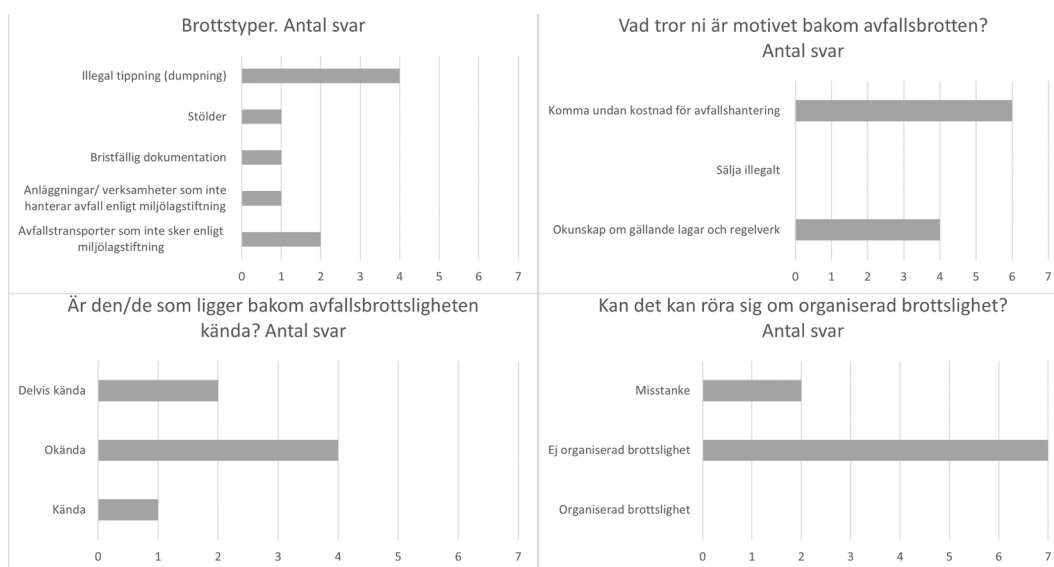
2.3.5 Farligt avfall

Sju respondenter har angett att det har förekommit fall med avfallsbrottslighet kopplat till farligt avfall de senaste fem åren. Det har varit allt från 1-4 fall upp till 11-20 fall rapporterat från respondenterna.

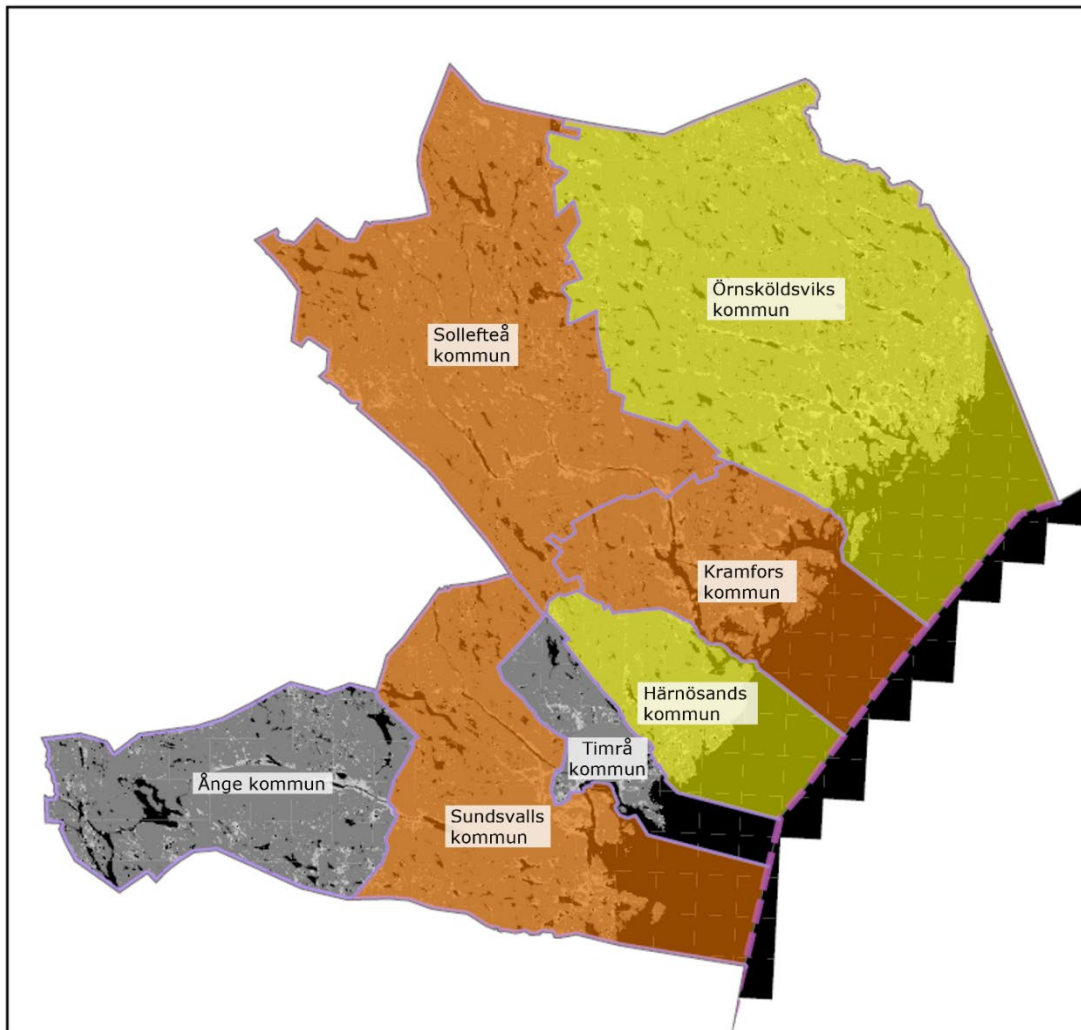
Brotten kopplat till farligt avfall har varit allt från illegal avfallstransport, verksamheter som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen, bristfällig dokumentation, stölder och illegal dumpning. Av brottstyperna har illegal avfallstransport och illegal dumpning angetts av flest respondenter som rapporterat in att det förekommit fall under de senaste fem åren.

De allra flesta av respondenterna, fem av sju, har ingen misstanke om att det rör sig om organiserad brottslighet kring de fall med farligt avfall som har skett. Ingen känd gärningsperson för brotten har förekommit, de flesta har angett att de inte vet vem gärningspersonerna är medan de andra anger att de delvis vet.

För avfallsbrott kopplat till farligt avfall uppger respondenterna att motivet handlar om antingen okunskap om gällande lagar och regelverk eller att komma undan kostnader för avfallshanteringen. Ingen av respondenterna har angett att motivet rör sig om att sälja illegalt.

Figur 10. Sammanställning av erhållna svar på enkäten från kommuner kring brottstyp, motiv, gärningsperson och organiserad brottslighet för farligt avfall.

Antal kända fall, 2017-2022

□ Ej rapporterat

■ 1 - 4

■ 11- 20

Skala 1:3 000 000 i A4

0 50 100 200 Km

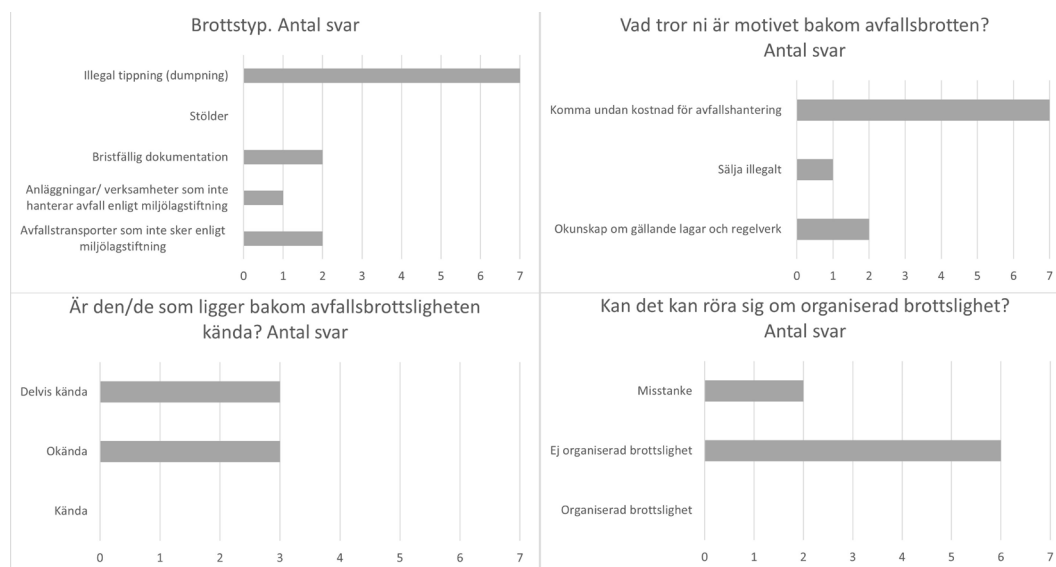
Figur 11. Karta över inrapporterade fall av avfallsbrottslighet kopplat till farligt avfall i länet, baserat på svar från respektive kommun. Härnösands kommun och Örnköldsviks kommun har rapporterat 1-4 fall och Kramfors, Sollefteå samt Sundsvalls kommun har rapporterat 11-20 fall. Timrå kommun och Ånge kommun har inte rapporterat några fall.

2.3.6 Hushållsavfall

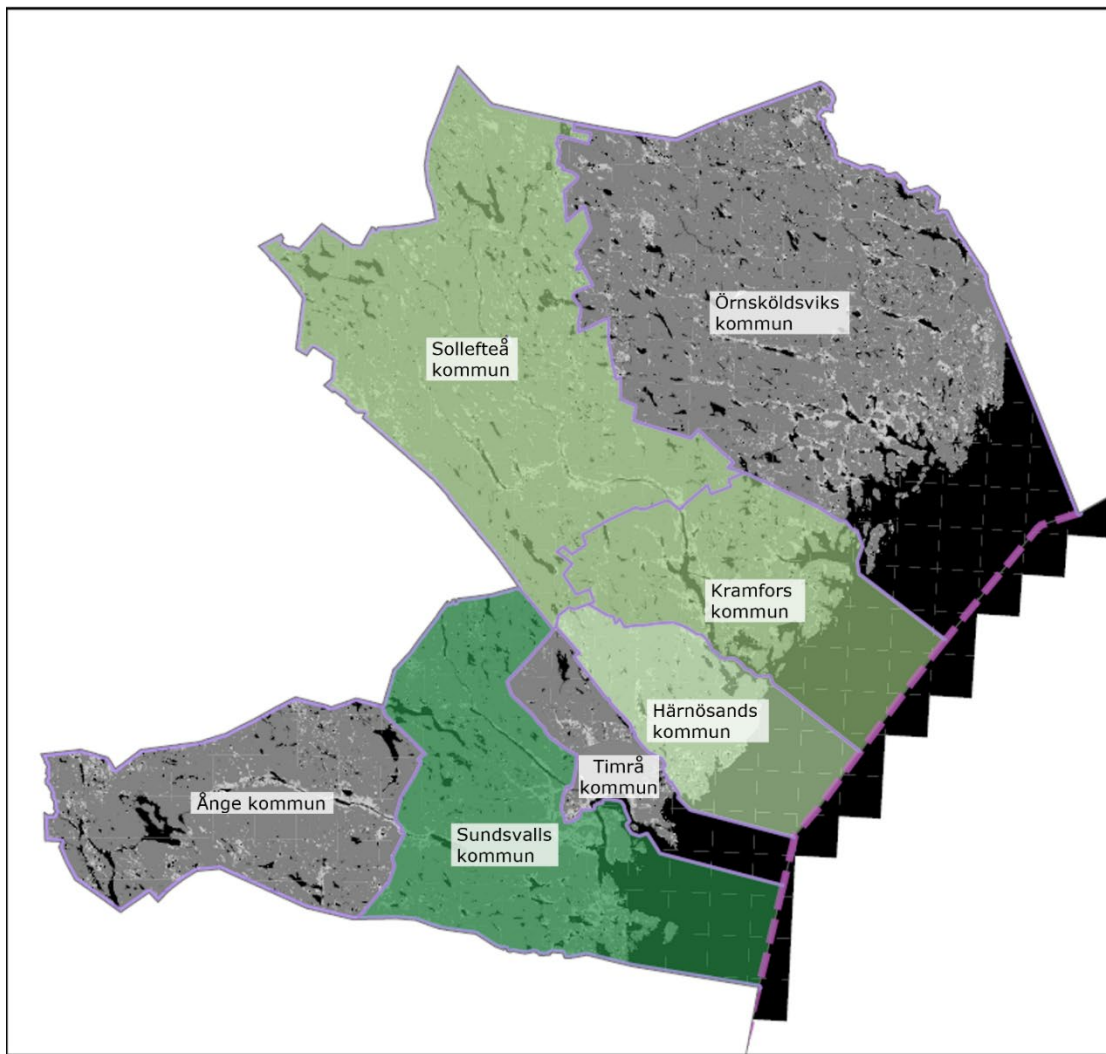
Avfallsbrott kopplat till hushållsavfall har förekommit i varierande omfattning de senaste fem åren hos åtta respondenter, från 1–4 fall till 21 eller fler fall de senaste fem åren. Den vanligaste brottstypen har varit illegal tippning. Enstaka fall med brott så som illegal avfallstransport, bristfälliga dokument och verksamheter som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen förekommer. I enkätsvaren framkommer det att det har varit fall med försök till illegal export av hushållsavfall inom länet.

I de flesta fall med brott kopplat till hushållsavfall antas motivet vara att undkomma kostnader för avfallshanteringen. Enstaka fall rör sig om att sälja illegalt och okunskap om gällande lagar och regelverk.

De allra flesta respondenterna, sex av åtta, anger att det inte rör sig om organiserad brottslighet för de fall med hushållsavfall som varit under de senaste fem åren. Hälften av respondenterna anger att gärningspersonen inte är känd, den andra hälften anger att de är delvis kända.

Figur 12. Sammanställning av erhållna svar på enkäten från kommuner kring brottstyp, motiv, gärningsperson och organiserad brottslighet för hushållsavfall.

Antal kända fall, 2017-2022

Skala 1:3 000 000 i A4

0 50 100 200 Km

□ Ej rapporterat

□ 0

□ 11 - 20

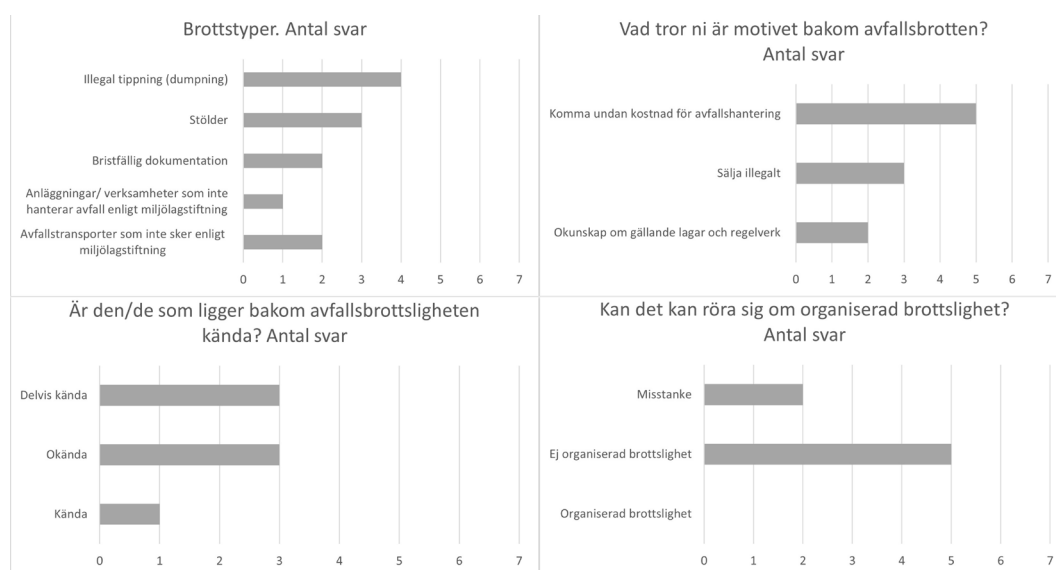
□ 21 >

Figur 13. Karta över inrapporterade fall av avfallsbrottslighet kopplat till hushållsavfall i länet, baserat på svar från respektive kommun. Härnösands kommun har noll rapporterade fall, Sollefteå kommun och Kramfors kommun har 11-20 fall rapporterade och Sundsvalls kommun har 21 eller fler inrapporterade fall. Örnsköldsviks kommun, Ånge kommun och Timrå kommun har inte rapporterat några fall.

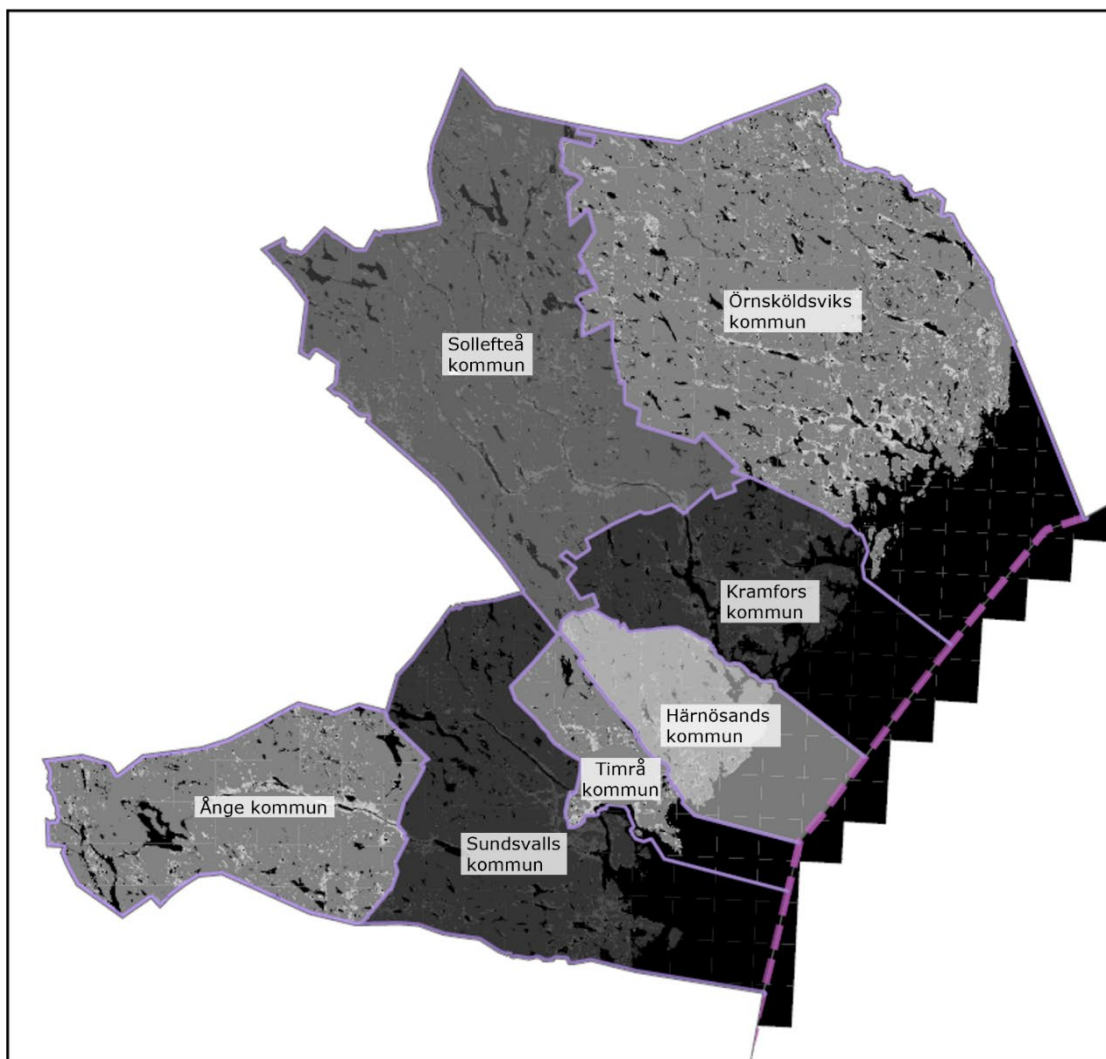
2.3.7 Elektronikavfall

Av samtliga fraktioner är det flest respondenter som har rapporterat förekomna fall av avfallsbrottslighet kopplat till elektronikavfall. Totalt är det tio respondenter som har angett att det har förekommit fall de senaste fem åren, och omfattningen varierar från 1–4 fall upp till 21 eller fler. Gärningspersonerna är för det mesta okända och de flesta respondenterna anger att det inte rör sig om organiserad brottslighet.

Vanligaste brottstypen kopplat till elektronikavfall är illegal tippning och stöld. Det är endast för elektronikavfall som brottstypen stöld är markant förekommande, jämfört med övriga avfallsfraktioner. Det har också förekommit försök till illegal export av elektronikavfall i länet under de senaste fem åren. Motivet för avfallsbrott kopplat till elektronikavfall bedöms vara att tjäna pengar, antingen sälja illegalt eller undkomma en kostnad.

Figur 14. Sammanställning av erhållna svar på enkäten från kommuner kring brottstyp, motiv, gärningsperson och organiserad brottslighet för elektronikavfall.

Antal kända fall, 2017-2022

Skala 1:3 000 000 i A4

0 50 100 200 Km

□ Ej rapporterat

□ 0

■ 1 - 4

■ 11 - 20

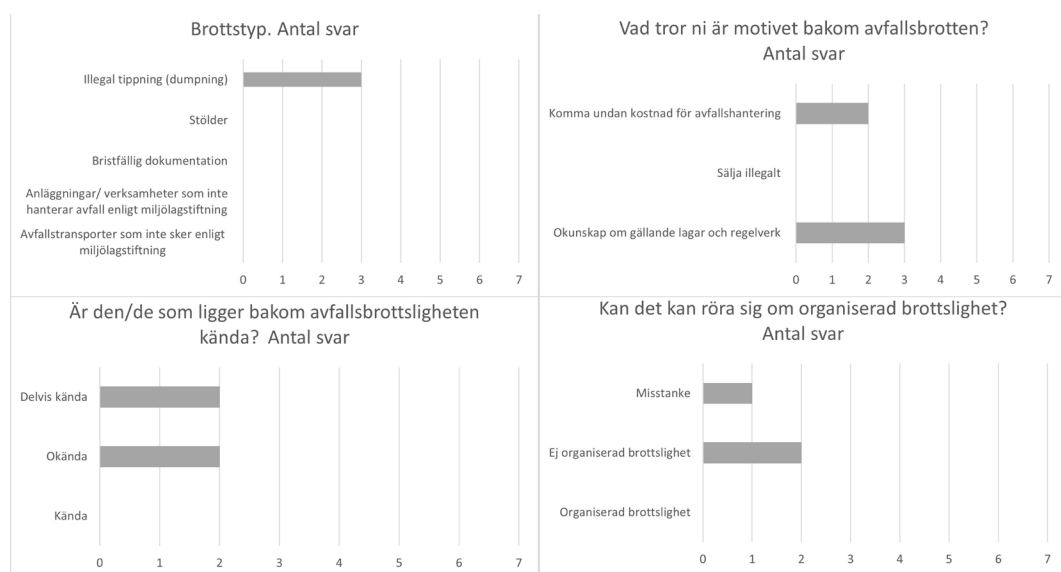
Figur 15. Karta över inrapporterade fall av avfallsbrottslighet kopplat till elektronikavfall i länet, baserat på svar från respektive kommun. Härnösands kommun har noll rapporterade fall, Sollefteå kommun har 1-4 fall rapporterade och Kramfors samt Sundsvalls kommun har 11-20 inrapporterade fall. Örnsköldsviks kommun, Ånge kommun och Timrå kommun har inte rapporterat några fall.

2.3.8 Övriga avfallsfraktioner

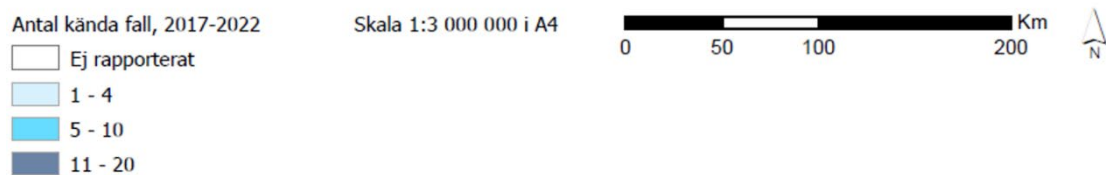
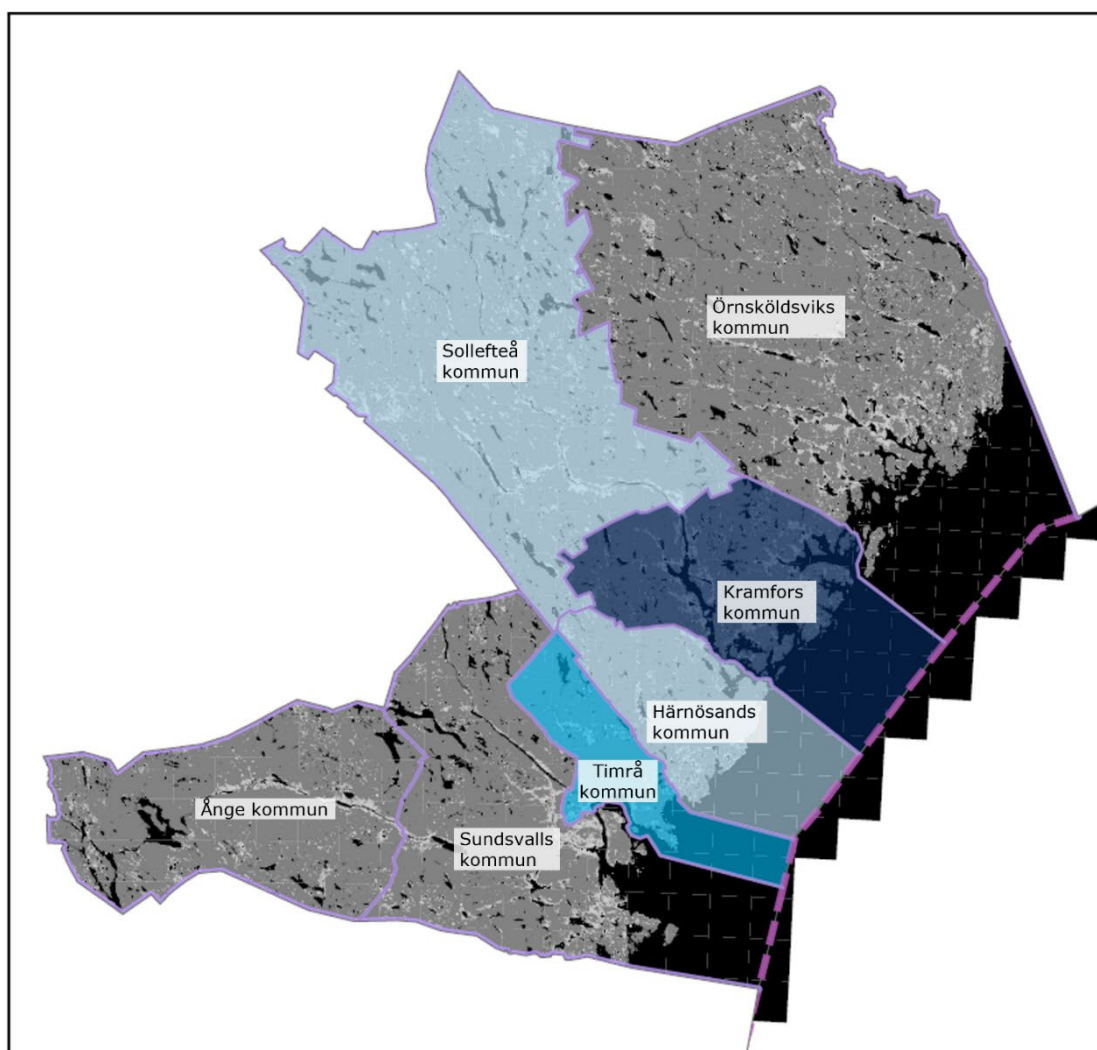
Några respondenter, totalt sex stycken, har angett att det har förekommit avfallsbrott kopplat till andra fraktioner än de listade, som i denna rapport kallas ”övriga avfallsfraktioner”. Det rör sig om 1–4 fall upp till 11–20 fall de senaste fem åren.

Det har förekommit försök till illegal export av övriga avfallsfraktioner i länet, det handlar om ett par fall kopplat till returpapper och wellpapp. I övriga fall rör det sig främst om illegal tippning av övriga avfallsfraktioner.

Hälften respondenterna, tre av sex, har angett att gärningspersonerna delvis är kända. Det finns ett par respondenter som har misstanke om organiserad brottslighet men hälften av dem har inte någon misstanke om organiserad brottslighet gällande fallen med övriga avfallsfraktioner.

Figur 16. Sammanställning av erhållna svar på enkäten från kommuner kring brottstyp, motiv, gärningsperson och organiserad brottslighet för övriga avfallsfraktioner.

Figur 17. Karta över inrapporterade fall av avfallsbrottslighet kopplat till övriga avfallsfraktioner, baserat på svar från respektive kommun. Härnösands kommun och Sollefteå kommun har rapporterat 1-4 fall, Timrå har rapporterat 5-10 medan Kramfors kommun har 11-20 inrapporterade fall. Örnsköldsviks kommun, Sundsvalls kommun och Ånge kommun har inte rapporterat några fall.

2.3.9 Sammanfattning av lägesbild i kommuner

De **tre mest förekommande avfallsfraktionerna** som kopplas samman med brott är:

1. Fordon och bildelar
2. Elektronikavfall
3. Hushållsavfall

Den **minst förekommande avfallsfraktionen** som kopplas samman med brott är:

- Övriga avfallsfraktioner

De **tre mest förekommande brottstyperna** är:

1. Illegal tippning
2. Avfallstransporter
3. Bristfällig dokumentation

Den **minst förekommande brottstypen** är:

- Stöld

Avfallsfraktionen där det finns **bäst kännedom om vem som ligger bakom** (kända och delvis kända) är:

- Fordon och bildelar

Avfallsfraktionen där det finns **minst kännedom om vem som ligger bakom** (kända och delvis kända) är:

- Bygg- och rivningsavfall
- Farligt avfall

Avfallsfraktionen med **högsta möjliga förekomst av organiserad brottslighet** (kännedom om och misstanke) är:

- Fordon och bildelar

Det **främsta förekommande motivet** är:

- Komma undan kostnad för avfallshantering

Det **minst förekommande motivet** är:

- Sälja illegalt

De **främsta framträdande mönstren** är:

- Brottslighet avseende fordon och bildelar är markant framträdande, då de både säljs och dumpas för att komma undan kostnader.
- För restaurangavfall finns en relativt liten rapporterad förekomst av brottslighet, men motivet anges vara att komma undan kostnad samt okunskap om regler.
- Hushållsavfall sticker ut i form av illegal tippning, samt har det högsta antalet som uppger att motivet är att komma undan kostnad.
- Endast för elektronikavfall har en markant förekomst av stölder angetts.

2.4 Lägesbild avseende samverkan

Bilden av hur samverkan inom länet ser ut idag skiljer sig åt mellan respondenterna. Den samverkan som respondenter upplever finns i dagsläget synes vara ett kontaktnät som har bildats över tid och efter behov. Det finns inte något tydligt utformat ramverk för samverkan kring avfallsbrottslighet i länet.

2.4.1 Kommuner

Att utveckla samverkan för att komma åt brottslighet inom avfallsområdet ses som viktigt av en del av respondenterna, medan andra inte ser ett behov i dagsläget. Av de som tycker att det är viktigt lyfter flera behovet av att öka kunskapen och informationen kring avfallsbrottsligheten och att påbörja samarbetet och samverkan för att kunna utveckla arbetet. Av de som inte ser ett behov i dagsläget uttrycker att det inte finns så stor vetskap om avfallsbrottslighet och att de därför inte ser behovet av samverkan.

Enstaka respondenter från miljökontoren har planer på att stärka tillsyn eller egenkontroll inom avfallsområdet. Det är främst planer för den egna verksamheten och inte planer för att utöka samverkan med andra aktörer. Det finns samverkan och kontaktytor med grannkommuner och andra myndigheter kring tillsyn generellt och tillsyn för avfall, men inte specifikt för avfallsbrottslighet.

Det finns önskemål om vägledning och tillsynsvägledning från vissa kommuner. En vägledning med stöd i avfallslagstiftningen efterfrågas. Stöttning i följande har också efterfrågats från respondenterna:

- Kontaktvägar till andra myndigheter
- Vad man bör vara uppmärksam på vid tillsyn
- Vad man bör kontrollera extra vid misstanke om brott

På nationell nivå har Naturvårdsverket i sin tillsynsvägledningsplan för 2022–2024 planerat att under tertiäl tre år 2022 publicera ett par vägledningar kopplat till illegal avfallshantering. De ska fungera som underlag för den tillsynskampanj för illegal avfallshantering som planeras i början av 2023. Vägledningarna är följande [6]:

- Handläggarsöd och rollfördelning avseende tillsyn på nationella avfalls-transporter
- Handläggarsöd för att bedriva uppsökande tillsyn inom avfallsområdet för att hitta illegal verksamhet

De två vägledningarna är prioriterade i den nationella miljötillsynsstrategin. Under 2023 ska även en vägledning för tillsyn av lagring av avfall publiceras.

2.4.2 Länsstyrelsen Västernorrland och Gävleborg

Länsstyrelsen Västernorrland har bidragit till lägesbilden för samverkan för länet genom mejlfrågor, enkät och uppföljande samtal. Länsstyrelsen Gävleborg har

också bidragit till lägesbilden genom initialt samtal och enkät eftersom de har ansvar för tillsyn av gränsöverskridande avfallstransporter i bland annat Västernorrlands län. Enligt länsstyrelsen Gävleborg finns det en upparbetad samverkan kring gränsöverskridande avfallstransporter mellan Polismyndigheten, Tullverket, Kustbevakningen, länsstyrelsen Västernorrland och kommunerna i länet. Avfallstransportförordningen (EG-förordning 1013/2006) ställer krav på medlemsländerna för hur de ska säkerställa att förordningen efterföljs, men också krav på inspektionsplaner och samverkan. I handlingsplanen för tillsyn över gränsöverskridande avfallstransporter 2020–2022 finns en beskrivning av samverkan mellan aktörerna [7]. Länsstyrelsen Gävleborg beskriver att samverkan sker både löpande och med regionala möten som hålls varje år.

I övriga fall av avfallsbrottslighet upplevs det inte ske någon direkt samverkan enligt länsstyrelsen Västernorrland. Det finns länsträffar och kommunikationsyta för samverkan kring tillsyn för avfall generellt, men inte någon större fråga eller projekt kring avfallsbrottslighet.

Länsstyrelsen Västernorrland har en bild av att behovet av samverkan kring avfallsbrottslighet troligtvis finns. Båda länsstyrelserna ser ett behov av ökad samverkan så snart som möjligt, där länsstyrelsen Gävleborg föreslår ökad samverkan kring miljöbrott med fokus på avfallsbrott och länsstyrelsen i Västernorrland ser behov av att skapa en mötesplattform för att diskutera avfallsbrottslighet. Behov av att öka samverkan på nationell, regional och lokal nivå finns också.

Båda länsstyrelserna anger att det i någon form finns resursbrist inom länet som gör att det finns begränsat med tid att aktivt fokusera på avfallsbrottsligheten. De ser behov av ökade resurser till brottsutredande myndigheter. För att öka samverkan föreslås att inrikta tillsynen på delar där brottslighet sker och tillsätta specifika resurser för tillsyn av avfallsbrottslighet. Det förekommer också förslag på riktad utbildning inom avfallsområdet till berörda aktörer.

Länsstyrelsen Västernorrland har ett uppdrag inom miljömålssamordning. I det arbetet finns det kopplingar till arbetet med att kartlägga avfallsbrottslighet. I uppföljningen av indikatorn kring nationella utsläpp av klorfluorkarbon (CFC) (som är kopplat till miljömål Skyddande ozonskikt) ställs frågor kopplat till avfallsbrott för att kunna spåra och förebygga eventuella utsläpp av CFC via köldmedia och isolering som blivit avfall. I denna uppföljning har det framkommit brister i tydlig ansvarsfördelning och avsaknad av ett ramverk för samverkan.

2.4.3 Polisregion Nord

Länsstyrelserna har som uppdrag att vara sammankallande för polis och kommuner. Sammankallning för samverkan sker inom länet men mötesfrekvensen är mycket gles. Det är många aktörer och det finns luckor i kontaktvägar mellan organisationsnivåer och mellan aktörerna. Informationsöverföringen sker främst genom anmälningar. Utvärdering av

samverkan finns inte för avfallsbrottslighet utan endast upparbetat inom samverkan kring gränsöverskridande avfallstransporter.

3 Diskussion och fortsatt arbete

Avfallsbrottslighet är ett växande problem både globalt och nationellt och studien visar att Västernorrland inte är befriat från avfallsbrottslighet. Avfallsbrottslighet drivs av att det finns möjlighet till ekonomisk vinning, antingen genom att undgå kostnader för avfallshantering eller genom häleri och illegal försäljning av olika avfallstyper.

Enligt rutinaktivitetsteorin möjliggörs brott om tre förutsättningar finns:

- En eller flera motiverade gärningspersoner
- Ett eftertraktansvärt objekt
- Avsaknad av kapabla väktare

Detta projekt visar att alla tre förutsättningar för att möjliggöra avfallsbrott i Västernorrlands län är uppfyllda enligt rutinaktivitetsteorin. Den motiverande faktorn för gärningspersoner att begå dessa brott kan även förväntas öka framöver då kostnaderna för avfallshantering förväntas stiga. Kostnader och efterfrågan på återvunnet material förväntas även öka, vilket enligt teorin innebär att eftertraktansvärda objekt kommer att öka. Om myndigheter och andra aktörer inte stärker yttre faktorer (kapabla väktare) som försvårar eller omöjliggör att ett brott sker är det troligt att avfallsbrottsligheten kommer att öka i Västernorrland och samhället i stort.

3.1 Samverkan mot avfallsbrottslighet

Avfallsbrottslighet följer varken lands-, läns- eller kommungränser, den är gränsöverskridande. Av den anledningen blir samverkan centralt för att effektivt kunna förebygga avfallsbrottslighet. Generellt behöver samverkansarbete i syfte att förebygga brottslighet vila på överenskommelser och/eller avsiktsförklaringar, där de samverkande parterna artikulerar sin avsikt, syfte och mål. Vidare behöver även aktiviteter och insatser för att nå önskat resultat beskrivas.

Det saknas ett ramverk för samverkan kring avfallsbrottslighet i Västernorrland som kan ligga som grund för en fungerande och kontinuerlig samverkan. Som även kan tjäna som en synliggörare gällande avgränsning i uppdrag för att minimera missuppfattningar om det egna och andras uppdrag. En del i ett ramverk skulle kunna vara att ta fram en regional tillsynsstrategi för att förebygga avfallsbrottslighet.

Avsaknad av ordnat samverkansarbete medför ofta att en aktuell lägesbild saknas, varpå brottstrender eller förekomster inte adresseras. Vidare finns sällan ett ordnat arbete med indikatorer och inrapporteringssystem.

3.2 Arbetsrutiner och statistik

Tidigare studier från BRÅ visar att mörkertalet för avfallsbrottslighet kan vara stort. Detta projekt bekräftar den bilden och lägesbilden avseende avfallsbrottslighet i Västernorrland är i flera avseenden inkomplett och osäker eftersom det saknas tillförlitliga statistik kring avfallsbrott. För samtliga

avfallsfraktioner har illegal tippning av avfall varit den brottstyp som har varit angiven av flest respondenter. Illegal tippning av avfall är en brottstyp som enklare upptäcks och rapporteras av både allmänheten och markägare. Den typen av brottslighet är synlig och har brottet väl skett så finns det tid att upptäcka brottet även efter lång tid. Andra avfallsbrott, som till exempel illegala transporter av avfall, upptäcks främst vid spaningsarbete och tillsyn.

Avsaknad av rutiner som efterlevs för att specifikt hantera och rapportera avfallsbrott, och i förlängningen statistik kring avfallsbrottsligheten i länet, försvårar ett förebyggande arbetet mot avfallsbrottslighet. Utan gemensamma rutiner för informationsinsamling riskerar arbetet att bli personberoende och situationsanpassat, såsom flera respondenter beskriver arbetet idag. Ett strukturerat arbete för informationsinsamling och statistik behöver utvecklas. Viss typ av data som tillåter delning och som inte innehåller känsliga personuppgifter bör kunna hämtas ner och delas genom digitala hjälpmedel.

3.3 Ekonomiska incitament

Interpol föreslog 2020 att när brott enligt miljölagstiftning utreds bör ekonomisk brottslighet utredas samtidigt för att säkerställa en helhetsbild av brottsligheten och nätverken. Då ekonomiska incitament är en av drivkrafterna till avfallsbrottslighet är det motiverat att utreda hur ekonomiska utredningar kan inkluderas i utredningar kring avfallsbrott även på kommunal nivå och länsnivå. Samarbete behövs mellan berörda myndigheter och aktörer såväl lokalt, regionalt och nationellt som internationellt.

3.4 Diskussion kring uppdragets genomförande

I arbetet med att ta fram enkäten presenterades den för beställaren och testades internt hos Ramboll innan den skickades ut till respondenterna. Enkäten skapades som en matris för att det enklare skulle vara möjligt att använda inkomna svar i GIS och koppla avfallsbrott till geografiska platser. Efter inkomna svar har det visat på att det har funnits utrymme för tolkning av vad som omfattas av de olika avfallsfraktionerna och brottstyperna. I en vidareutveckling av denna kartläggning och lägesbild föreslås att ge tydligare definitioner i enkäten och lyfta ut vanligt förekommande svar. Till exempel är metall en avfallsfraktion inom bygg- och rivningsavfall som har ett högt andrahandsvärde. Den fraktionen hade kunnat listats som en fraktion i enkäten utanför bygg- och rivningsavfall för att fånga upp mer specifik information då avfallsbrott kopplat till det är återkommande. Det förekom att respondenter hade listat metall som övriga avfallsfraktioner, de svaren har då beskrivits under avsnittet om bygg- och rivningsavfall. Även tydligare definitioner av brottstyperna med exempel på vad som ingår hade kunnat förbättra enkäten och minska möjligheten till tolkning. Som exempel har polisregion Nord i intervju informerat att flera fall av eldning av avfall förekommer i deras statistik. Detta brott skulle kunna ingå under flera brottstyper så som anläggning/verksamhet som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftningen, illegal tippning eller annan olaglig hantering beroende på vem som svarar och är därmed klokt att definiera brottstyperna tydligare i enkäten framöver.

Enkäten ger möjlighet för respondenten att ange vilka brottstyper som förekommer för de olika avfallsfraktionerna. Enkäten är inte uppbyggd för att kunna dra slutsatser om en eventuell brottskedja som kan efterfölja det initiala brottet, som till exempel att en stöld på en återvinningscentral kan leda till illegal avfallstransport och illegal tippning av delar av avfallet. Hur de brottstyper som angetts i enkäten är sammankopplade till varandra har inte kunnat utläsas. Datat visar dock vanligt förekommande brottstyper för respektive avfallsfraktioner.

Som nämnts tidigare är lägesbilden avseende avfallsbrottslighet i flera avseenden inkomplett och osäker. För att utveckla lägesbilden finns det även behov av att göra kvalitativa studier som på ett djupare plan kan beskriva brott och motiven bakom dem. En orosbild är att det i flera fall finns misstankar om organiserad brottslighet och en fördjupad studie skulle kunna titta närmare på områden där den misstanken finns.

Referenser

- [1] BRÅ, "Ta fram en kartläggning och lägesbild," 17 08 2022. [Online]. Tillgänglig: <https://bra.se/forebygga-brott/samverkan/egna-forberedelser/ta-fram-en-kartlaggning-och-lagesbild.html>. [Använd 10 10 2022].
- [2] M. Bergdahl, "Uppsåt - En komparativ studie om uppsåtsformerna i svensk och dansk rätt, särskilt om den nedre gränsen för uppsåt," Lunds Universitet, 2001.
- [3] Naturvårdsverket, "Förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet," nr NV-02193-21, 2022.
- [4] Polismyndigheten m.fl , "Myndigheter i samverkan mot den organiserade brottsligheten 2021," nr A644.668/2021, 2021.
- [5] Håll Sverige Rent, "Antal skräpböter 2011-2020," Håll Sverige Rent, 2022.
- [6] A. Skagerö och L. Korsell, "Är vi bra på miljöbrott? En snabbanalys," Brottsförebyggande rådet , Stockholm, 2006.
- [7] Naturvårdsverket, "Naturvårdsverkets tillsynsvägledningsplan 2022-2024," Naturvårdsverket, 2022.
- [8] Naturvårdsverket, "Handlingsplan för tillsyn över gränsöverskridande avfallstransporter 2020-2022," Naturvårdsverket, 2020.
- [9] S. P. Lab, "Crime Prevention: approaches, practices and evaluations," i *7th ed*, 2010, p. 329.

Bilaga 1

Nedan visas en lista över de aktörer som kontaktats och på vilket sätt som de har bidragit till projektet.

Aktör	Initial kontakt	Erhållet enkät	Svarat på enkät	Blivit kontaktad per telefon för uppföljning/kort intervju	Svarat på uppföljande frågor/kort intervju via telefon
Länsstyrelsen Västernorrland		X	X	X	X
Länsstyrelsen Gävleborg	X	X	X		
Polisområde Västernorrland		X		X	
Lokalpolisområde Södra Ångermanland		X			
Lokalpolisområde Norra Ångermanland		X			
Lokalpolisområde Medelpad		X	X		
Polisregion Nord				X	X
Miljökontor					
Härnösand kommun	X	X	X	X	X
Kramfors kommun		X	X	X	X
Sollefteå kommun		X	X	X	
Sundsvall kommun	X	X	X	X	
Timrå kommun	X	X	X	X	
Ånge kommun		X			
Örnsköldsvik kommun		X	X	X	X
Markförvaltning					
Härnösand kommun		X	X		
Kramfors kommun		X			
Sollefteå kommun		X		X	
Sundsvall kommun		X	X		
Sundsvall kommun, trygghetsamordnare		X	X		
Timrå kommun					
Ånge kommun		X			
Örnsköldsvik kommun		X	Inkom sent		
Bygglov					
Härnösand kommun		X			
Sundsvall kommun		X			
Örnsköldsvik kommun		X			
Avfall					
Härnösand Energi och miljö		X	X	X	
Kramfors kommun	X	X	X	X	X

Aktör	Initial kontakt	Erhållet enkät	Svarat på enkät	Blivit kontaktad per telefon för uppföljning/kort intervju	Svarat på uppföljande frågor/kort intervju via telefon
Sollefteå kommun	X	X	Hänvisar till miljökontoret		
MSVA	X	X	X	X	X
Timrå kommun	X	X	Hänvisar till miljökontoret		
Timrå Renhållning AB		X		X	
Ånge kommun		X		X	X
MIVA		X		X	X
Privata avfallsbolag					
Stena Recycling	X	X	X	X	
Ragn-sells		X			
Kuusakoski		X			
PreZero Recycling		X			
Privata markägare					
SCA Kramfors		X		X	
SCA Sundsvall		X		X	
SCA Ånge		X		X	
SCA Sollefteå		X	X		
SCA Kälarne		X	X		
Övrigt					
Delta Terminal		X			
Ådalens bildemontering	X	X			
Winterqvist bilservice		X			
FTI AB	X				
Svenskt producentansvar AB	X				
Stiftelsen Håll Sverige Rent	X				
Övriga myndigheter					
Trafikverket	X				
Tullverket	X				
Kustbevakningen	X				
Åklagarmyndigheten	X				
Länsstyrelsen Skåne	X				
Länsstyrelsen Stockholm	X				
Länsstyrelsen Västra Götaland	X				
Länsstyrelsen Norrbotten	X				

Kramfors kommun, Sollefteå kommun, Timrå kommun och Ånge kommun har haft samma mejladress till bygglovenheten och miljöenheten.

Bilaga 2

Initiala frågor skickade via mejl till kommuner inför utskick av enkät:

Vi skulle vilja be om att få ut en del information och kontaktuppgifter från er kommun.

- 1.** Statistik kring avfallsbrottslighet. Antal anmälda och hanterade fall av illegal tippning av avfall (inklusive illegal tippning av massor)
- 2.** Kontaktuppgifter till ansvarig för miljötillsyn av avfall hos verksamheter
- 3.** Kontaktuppgifter till berörd/ansvarig för hantering och polisanmälan av avfallsbrottslighet
- 4.** Vi skulle vilja veta vilka möjligheter det finns för invånare att rapportera illegal hantering av avfall. Vilka alternativ finns i er kommun?
- 5.** Information och kontaktuppgifter på webb
 - Webbformulär
 - App
 - Annat

Bilaga 3

Enkäten är uppbyggd som en matris, där fråga 1-7 i rad 5 besvaras för de olika avfallsfraktionerna på respektive rad. Överblicka gärna hela enkäten innan ni börjar svara på specifika frågor.

Notera att det finns ytterligare en flik i enkäten, fliken "Samverkan" berör fråga 8-14 om hur samverkan kring avfallsbrottslighet ser ut.

Fråga 1. I vilken omfattning har ni haft problem med avfallsbrottslighet de senaste fem åren? (Markera med X för hur många fall av avfallsbrottslighet som ni vet om för respektive avfallsfraktioner)

Avfallsfraktioner	0 fall	1-4	5-10	11-20	21 eller fler fall	Kan ej bedöma	(Frivilligt: Kommentar till angivet antal)
Fordon, bildelar							fritext
Restaurangavfall							fritext
Massor (Jord, asfalt, fyllnadsmassor mm)							fritext
Bygg- och rivningsavfall							fritext
Farligt avfall							fritext
Hushållsavfall							fritext
Elektronikavfall							fritext
Övriga avfallsfraktioner							fritext

Fråga 2 Vilken mängd? (Uppskatta total mängd av avfall som avfallsbrotten har omfattat alternativt ange "Vet ej")

Avfallsfraktioner	kg
Fordon, bildelar	
Restaurangavfall	
Massor (Jord, asfalt, fyllnadsmassor mm)	
Bygg- och rivningsavfall	
Farligt avfall	
Hushållsavfall	
Elektronikavfall	
Övriga avfallsfraktioner	

Fråga 3 Brottstyper (Markera med X för respektive brottstyp som är förekommande för de olika avfallsfraktionerna)

Avfallsfraktioner	Avfallstransporter som inte sker enligt miljölagstiftning	(Ange om det är nationella, internationella avfallstransporter eller båda)	Anläggningar/ verksamheter som inte hanterar avfall enligt miljölagstiftning	Bristfällig dokumentation	Stölder	(Om platserna för stölderna är kända, ange gärna dem. T.ex. ÅVC, privat verksamhet, vid mellanlagring, byggarbetsplats)	Illegal tippning (dumpning)	(Om platserna för illegala tippningar är kända, ange gärna dem.)	Annan olaglig hantering (Fritext svar)
Fordon, bildelar		fritext				fritext		fritext	fritext
Restaurangavfall		fritext				fritext		fritext	fritext
Massor (Jord, asfalt, fyllnadsmassor mm)		fritext				fritext		fritext	fritext
Bygg- och rivningsavfall		fritext				fritext		fritext	fritext
Farligt avfall		fritext				fritext		fritext	fritext
Hushållsavfall		fritext				fritext		fritext	fritext
Elektronikavfall		fritext				fritext		fritext	fritext
Övriga avfallsfraktioner		fritext				fritext		fritext	fritext

Fråga 4 Är den/de som ligger bakom avfallsbrottsligheten kända? (Markera med X för respektive avfallsfraktioner. Vid flera fall av avfallsbrottslighet där enstaka/några är kända och andra okända, välj "Delvis")

Avfallsfraktioner	Ja	Nej	Delvis	Vet ej
Fordon, bildelar				
Restaurangavfall				
Massor (Jord, asfalt, fyllnadsmassor mm)				
Bygg- och rivningsavfall				
Farligt avfall				
Hushållsavfall				
Elektronikavfall				
Övriga avfallsfraktioner				

Fråga 5 Kan det kan röra sig om organiserad brottslighet? Se definitionen av organiserad brottslighet i figuren till nedan (Markera med X för respektive avfallsfraktioner, endast ett X för respektive avfallsfraktion.)

Avfallsfraktioner	Ja	(Om Ja: Beskriv vilken/vilka brottstyper den organiserade brottsligheten bedriver)	Nej	Misstanke	(Om Misstanke: Beskriv vilken/vilka brottstyper det kan röra sig om)	Vet ej
Fordon, bildelar						
Restaurangavfall						
Massor (Jord, asfalt, fyllnadsmassor mm)						
Bygg- och rivningsavfall						
Farligt avfall						
Hushållsavfall						
Elektronikavfall						
Övriga avfallsfraktioner						

Myndighetsgemensam definition av organiserad brottslighet:

1. minst två personer som
2. varaktigt över tid
3. begår allvarliga brott i samarbete
4. i syfte att uppnå ekonomisk vinning

Polismyndigheten m.fl. , "Myndigheter i samverkan mot den organiserade brottsligheten 2021," nr A644.668/2021, 2021.

Fråga 6 Vad tror ni är motivet bakom avfallsbrotten? (Markera med X för de troliga motiv som förekommer för respektive fraktion. Det är okej att markera flera motiv med X för respektive fraktion)

Avfallsfraktioner	Okunskap om gällande lagar och regelverk	Sälja illegalt	Komma undan kostnad för avfallshanteringen	Annat/Vet ej
Fordon, bildelar				fritext
Restaurangavfall				fritext
Massor (Jord, asfalt, fyllnadsmassor mm)				fritext
Bygg- och rivningsavfall				fritext
Farligt avfall				fritext
Hushållsavfall				fritext
Elektronikavfall				fritext
Övriga avfallsfraktioner				fritext

Fråga 7 Rapportering

Avfallsfraktioner	Har ni dokumenterade rutiner för hur ni ska polisanmäla avfallsbrottslighet? (Ja/Nej/Vet ej)	(Om Ja: Beskriv gärna er rutin)	Till hur stor del uppskattar ni att misstänkte brott leder det till polisanmälan? Ange i procent eller skriv "vet ej" om det inte går att uppskatta
Fordon, bildelar		fritext	
Restaurangavfall		fritext	
Massor (Jord, asfalt, fyllnadsmassor mm)		fritext	
Bygg- och rivningsavfall		fritext	
Farligt avfall		fritext	
Hushållsavfall		fritext	
Elektronikavfall		fritext	
Övriga avfallsfraktioner		fritext	

Samverkan mot avfallsbrott	Vem?	Hur?	När?	Övrigt/Ytterligare kommentar
Fråga 8. Vilka aktörer samverkar ni med idag inom området avfallsbrottslighet?	fritext	fritext	fritext	fritext
Fråga 9. Vilka behov ser ni av utvecklad samverkan för att komma åt den organiserade brottsligheten inom avfallsområdet?	fritext	fritext	fritext	fritext
Fråga 10. Har ni utformat planer för att stärka er tillsyn eller egenkontroll inom avfallsområdet? Beskriv gärna hur de ser ut.	fritext	fritext	fritext	fritext
Fråga 11. Beskriv ert behov av vägledning eller tillsynsvägledning inom avfallsområdet?	fritext	fritext	fritext	fritext
Fråga 12. Vilka åtgärder görs inom er verksamhet för att förebygga avfallsbrottslighet?	fritext	fritext	fritext	fritext
Fråga 13. Vilka förslag på åtgärder som kan bidra till minskad brottslighet inom avfallsområdet har ni?	fritext	fritext	fritext	fritext
Fråga 14. Vilka förslag på åtgärder som kan leda till ökad upplysning av brott inom avfallsområdet har ni?	fritext	fritext	fritext	fritext